

CRÒNIQUES D'EXILI I DIGNITAT CENTREAMERICANA
DE L'ATURADA A L'EQUADOR AL TRIOMF DEL NO
ESPECIAL MEMÒRIA 2024

DEL SUD ANDÍ A HUELVA: LA TERRA CANSADA DEL PROGRÉS
ESCOLA ACCIÓ ENTREPOBLES: COL·LECTIVITZANT ESPERANCES

SUMARI

- 3 Quan parlar és resistir: cròniques d'exili i dignitat centreamericana
- 9 L'estat de l'espai cívic a Amèrica Llatina
- 13 De l'aturada a l'Equador al triomf del NO
- 19 **ESPECIAL MEMÒRIA 2024:**
RESISTÈNCIES QUE SOSTENEN LA VIDA.
FEMINISMES, SOBRANIES I LLUITES
PER LA JUSTÍCIA GLOBAL

ESPECIAL REVISTA 84:
DEL SUD ANDÍ A HUELVA:
LA TERRA CANSADA DEL PROGRÉS

- 28 Una Huelva de platges i progrés on les dones i la terra paguen el preu de la transició verda
- 30 Aprofundiment de la lògica extractivista al Perú
- 36 IX Congrés d'Economia Feminista de Sevilla resistències globals des de les cures
- 40 'Dones i conflictes ecoterritorials: Impactes, estratègies i resistències' de Rocío Silva Santisteban
- 42 Escola Acció Entrepobles: Col·lectivitzant esperances

L'aprofundiment i consolidació del rol de proveïdor de matèries primeres d'Amèrica Llatina va conduir a un ràpid augment de la desigualtat, a més d'incentivar un model de desenvolupament extractivista, donant un poder desproporcionat al sector privat.

El circuit de la precarietat es completa amb delegats sindicals cooptats per les empreses, un sistema de sancions per "baixa productivitat" que no té en compte la salut ni l'edat, i el racisme institucional dels contractes en origen amb compromisos de retorn.

Construir esperança quan ens sentim vulnerables és un profund exercici de resistència.

EDITA
Entrepobles · Associació declarada
d'utilitat pública UP-78093-SD
DISSENY I MAQUETACIÓ
Esteva&Estêvão

DEPÒSIT LEGAL
B-21094-89
Entrepobles no s'identifica
necessàriament amb les opinions
expressades en aquest butlletí

FOTO DE COBERTA
Javier Morán

AJUDA'NS A INCORPORAR A ENTREPOBLES NOVES SÒCIES I SOCIS
ASSOCIA'T I COL-LABORA ACTIVAMENT Butlletí de subscripció en la contraportada
Necessitem el teu suport per créixer i seguir garantint la nostra acció solidària
amb **AUTONOMIA i INDEPENDÈNCIA**

Quan parlar és resistir: **cròniques d'exili** i dignitat centreamericana

Lidia Ucher · *Comunicació Entrepobles*

Durant dos dies el Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison (La Bonne, Barcelona) La Bonne, defensores centreamericanes van teixir memòria, denúncies i estratègies davant l'autoritarisme. Aquesta crònica recull les seves veus: periodistes, activistes i feministes que resisteixen des de l'exili, els cossos i la paraula.

La Bonne va acollir el dies 21 i 22 d'octubre la segona edició de les jornades "Memòria i Resistències. Camins per la dignitat a l'Amèrica Central", organitzades per la Taula Catalana pels Drets Humans i la Pau a l'Amèrica Central, amb el suport de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, l'ICIP, la Generalitat de Catalunya i La Bonne.

Aquest espai segur i polític va reunir defensores de drets humans, periodistes, activistes feministes i comunitats exiliades de Nicaragua, El Salvador, Hondures, Guatemala i Panamà. Des d'una mirada regional, s'hi van teixir reflexions col·lectives sobre la repressió, l'exili, la criminalització, la memòria i les estratègies de cura que sostenen la defensa dels drets.

Entrepobles hi va ser present per recollir i amplificar aquestes veus. El que segueix és una crònica teixida des de l'escolta: quatre relats que travessen la memòria, els cossos, la justícia i l'esperança.

Taula 1

Els règims autoritaris avancen sobre els drets: la cooptació de l'Estat a l'Amèrica Central

La primera taula va reunir defensores i activistes de drets humans d'El Salvador, Guatemala, Nicaragua i Hondures per reflexionar sobre la memòria i les resistències a la regió. Hi van participar Edipcia Dubón (Nicaragua), Xiomara Rivas (El Salvador), la hondurenya Regina Fonseca (psicòloga i feminista del CDM) i el guatemalenc Jordán Rodas (ex procurador de Drets Humans). Les seves intervencions van situar els drets sexuals i reproductius com a termòmetre democràtic i van alertar sobre la cooptació de la justícia i l'exili forçat.

Va quedar clar des del primer moment que la repressió actual és la continuació d'una història inacabada: la de les dictadures militars, la impunitat i l'oblit. Totes les intervencions van coincidir que avui la memòria no és una tasca del passat, sinó un territori de disputa política i vital.

Com se sosté un règim autoritari al segle XXI? Quatre veus, quatre trajectòries exiliades i compromeses, van desmuntar la façana institucional dels seus països i van denunciar com la concentració de poder, la corrupció sistèmica i la repressió silenciosa asfixien qualsevol intent de democràcia real a la regió.

Des de Nicaragua, **Edipcia Dubón** va traçar un mapa emocional i polític de la resistència: no només va parlar de la por, sinó del que se'n fa. "Cada vegada que deixem de riure, el que riu és el règim. Per això seguim rient, i seguim denunciant", va afirmar. Com a directora de la Fundació Puentes para el Desarrollo, exiliada pel règim d'Ortega, Edipcia va recordar que la lluita no s'atura en creuar una frontera. La xarxa que sosté Nicaragua avui, dins i fora del país, es teixeix a base de solidaritat quotidiana: *galetes de civada per a persones preses, zooms terapèutics per sobreviure a l'exili, catamals compartits com a ritual de pertinença*. En les seves paraules, "estem construint illes de llibertat enmig de la por". Dubón va concloure recordant que "la història ens ha ensenyat que només juntes les centreamericanes hem pogut sortir de la crisi, la dictadura i la violència que han estat històriques a la nostra regió".

EL SALVADOR: BUKELE ÉS UN BON ALUMNE D'ORTEGA

Quan Xiomara Rivas va parlar, es va sentir la veu d'una generació sencera de pedagogues i feministes salvadorenys que han vist retrocedir, en temps rècord, dècades de lluites. "Bukele és un bon alumne d'Ortega", va afirmar en la seva intervenció a la primera taula de les jornades. "Fa el mateix,

però sense fer tant d'escàndol. Millora la recepta i evita els errors visibles". La frase, tan demolidora com encertada, resumeix el que moltes organitzacions socials del Salvador senten avui: que la deriva autoritària no només avança, sinó que ho fa amb impunitat internacional i una narrativa eficaç de modernitat i ordre.

Rivas va explicar que l'actual govern salvadorenc ha aconseguit imposar el seu model de control sense tancar ONG ni provocar una repressió tan aparatosa com la de Nicaragua. Però el resultat és el mateix: drets derogats, cossos vigilats i periodisme desplaçat. Només queden mitjans oficialistes dins del país; el periodisme crític resisteix des de l'exili, desmuntant pactes opacs amb colles i revelant que la seguretat té un alt cost en corrupció i autoritarisme.

Des d'Hondures, la feminista i psicòloga **Regina Fonseca** va advertir que la reculada democràtica es mesura, sobretot, en els cossos de les dones. Va recordar que la penalització absoluta de l'avortament i les traves a l'anticoncepció no són fets aïllats sinó part d'un entramat polític i religiós que busca disciplinar l'autonomia. Va insistir que la llibertat sexual i reproductiva és el veritable termòmetre d'una democràcia i que, quan es restringeix, "s'està erosionant l'essència dels drets humans".

Des de Guatemala, **Jordán Rodas**, exprocurador de Drets Humans, va oferir una mirada lúcida sobre la corrupció i el racisme estructural que travessen la societat guatemalenc. Va denunciar que "la corrupció s'ha convertit en la manera de governar" i que la impunitat ha buidat de sentit la democràcia. A més, va recordar la desigualtat que pateixen els pobles originaris, les dones i les persones LGTBIQ+, víctimes d'una exclusió històrica que segueix marcant el present.

Per Entrepobles, aquestes veus ressonen amb moltes de les lluites que acompanyem a la regió: des de la campanya *Justicia con Beatriz* fins a les xarxes de defensores criminalitzades. ■

Taula 2

Feminismes davant el control polític i moral

La segona jornada es va obrir amb la taula “Polítiques, repressió i moralitats: cossos, decisions, salut, afectes i diversitat”, moderada per Lissete Alas (El Salvador). Hi van participar Bertha Massiel (Nicaragua), Morena Herrera (El Salvador), Sara Álvarez Medrano (Guatemala) i Regina Fonseca (Hondures).

La conversa va abordar com els cossos s’han convertit en territori de disputa ideològica, política i religiosa a l’Amèrica Central. Va ser un recorregut coral pels cossos en resistència, les maternitats imposades, les teràpies col·lectives, els exilis i les rebel·lions feministes davant un territori on els drets sexuals i reproductius són camp de disputa.

Bertha Massiel, des de Nicaragua, va obrir el diàleg denunciant que el control estatal sobre els cossos no és només una qüestió legal, sinó una estratègia estructural de repressió. Va recordar que les feministes nicaragüenques han patit tortures sexuals durant les detencions i que el teixit social ha estat desmantellat. “La violència no és només física –va dir–, és jurídica, cultural, sexual i moral”. La seva intervenció va situar el feminisme nicaragüenc com una resistència clandestina i vital per sobreviure.

Regina Fonseca, des d’Hondures, va advertir que el retrocés democràtic es mesura sobretot en els cossos de les dones. “Els drets sexuals i reproductius són una mesura real del grau de llibertat d’un país”, va afirmar. Al seu país, una nena menor de 14 anys dona a llum cada set hores. La penalització absoluta de l’avortament i l’amenaça de prohibir fins i tot l’anticoncepció d’emergència –impulsada per sectors religiosos i empresarials– són, segons Fonseca, “part d’una estratègia política per disciplinar l’autonomia”.

Morena Herrera, des d’El Salvador, va defensar el litigi estratègic com a eina política i humana. Va relatar els casos

de Manuela i Beatriz, dues dones salvadorenques víctimes de violència obstètrica i criminalització. La primera va morir a la presó després d’un part extra hospitalari; la segona va ser obligada a gestar un fetus sense cervell. “Ecoltar, documentar, mobilitzar i cuidar les famílies forma part del procés de transformació”, va sostenir. Va reivindicar el paper de les aliances transnacionals i l’acompanyament a les dones empresonades com a formes concretes de solidaritat feminista.

Sara Álvarez Medrano, terapeuta social maia, va convidar a mirar el cos com un territori polític i un arxiu de memòries col·lectives. Va parlar de dolor, culpa i obediència, però també de sanació i autonomia. “Ens van ensenyar a ser bones víctimes”, va assenyalar, recordant que la sanació no es pot reduir a la teràpia individual: “Els processos col·lectius permeten trencar el mandat de silenci.” Va tancar la seva intervenció afirmant: “No seré víctima de ningú més.”

Davant discursos que dicten què és moral i què no, va insistir a recuperar cosmovisions que reconguin la diversitat de cossos i dissidències. “Per generar pensament crític i processos emancipadors –va concloure– necessitem treballar amb els sentits, les emocions i la intergeneracionalitat.”

La taula va concloure amb una certesa compartida: la repressió no ha aconseguit esborrar l’esperança. “La confiança es reconstrueix des dels cossos, la memòria i els afectes”, va resumir Lissete Alas en tancar el diàleg. ■

Taula 3.

Migracions i exilis: camins per i des de l'Amèrica Central

La tercera taula va reunir veus que analitzen les causes del desplaçament forçat i les estratègies de resistència que neixen en el trànsit i l'exili. Hi van participar Carolina Gutiérrez (Guatemala), Juan Carlos Arce (Nicaragua), Angélica Cárcamo (El Salvador) i Regina Fonseca (Hondures), moderades per Amaru Ruiz (Nicaragua).

Des del començament, es va proposar mirar la migració no com una excepció, sinó com una condició humana i política: “Les espècies es mouen; les fronteres les inventem nosaltres.”

Arce va situar la migració nicaragüenca en tres crisis entrelaçades: democràtica, de protecció i de solidaritat internacional. “Ens van convertir en números, en remitents de remeses”, va dir. Va denunciar que el poder a Nicaragua es manté sobre la impunitat i els crims de lesa humanitat.

Des de la frontera guatemalenca, **Carolina Gutiérrez** va relatar com la migració femenina ha crescut fins a tornar-se generacional: “Se’n va anar la meva mare, la meva germana, la meva cosina [...] així que ara em toca a mi.” Va denunciar la violència sexual i el control dels càrtels durant el trànsit: “Ens baixen dels autobusos, revisen els mòbils; la inseguretat per a les dones és total.”

Chevy Solís, des de Panamà, va ampliar la mirada cap al sud. Al Tap del Darién –va dir– la ruta migratòria s’ha tornat inhumana: més de mig milió de persones la van travessar el 2023. “Entre gener i maig de 2024, Metges Sense Fronteres va atendre 3.000 supervivents de violències sexuals. A Panamà, tenir compassió també pot convertir-se en un delictes.”

Angélica Cárcamo va recordar que “El Salvador exporta mà d’obra des de fa dècades”, però va subratllar que l’exili recent afecta periodistes i defensores. “Acompanyem 53 pe-

riodistes en processos d’exili; diverses van deixar els seus fills enrere. El dol de marxar també és polític: resistir des de fora és continuar sent útil.” La seva reflexió va tancar amb una crida a articular xarxes de suport regionals: “L’única manera de resistir l’exili és fer-ho juntes. A El Salvador vam aprendre de Nicaragua la importància de l’organització i la prevenció. Resistim perquè vam aprendre.”

Amaru Ruiz va tancar recordant el desplaçament indígena i afrodescendent a Nicaragua: “Més de 10 000 persones misquites, maiagües i criolles han fugit cap a Costa Rica després de les invasions violentes de colons i projectes extractius als seus territoris. No només perden casa i terra; perden la seva cosmovisió, perquè la seva vida està arrelada a la natura.”

En el diàleg final, van coincidir que la migració reflecteix la malaltia política de la regió. “Els règims expulsen per controlar i les remeses sostenen el sistema”, va resumir Arce. I Solís va deixar la frase que va condensar l’esperit de la taula: “La frontera no és als països; la portem al cos.”

Després d’una fotografia col·lectiva en solidaritat amb l’advocat guatemalenc **Ramón Cadena**, defensor de drets humans en risc de detenció, la tarda va continuar amb espais de treball per eixos –joventuts, memòria, periodisme, exilis, protecció integral feminista, justícia internacional i expressions artístiques– per construir propostes d’articulació des de la Taula. ■

Taula 4.

L’exili com a resistència política i reconstrucció de comunitat

La darrera taula, “Abracem les persones migrants i exiliades o només hi veiem braços?”, va tancar les jornades amb una reflexió coral sobre la vida en l’exili com a forma de resistència. Hi van participar Samantha Jirón (Nicaragua), Ivania Cruz (El Salvador), Paula Santos (Hondures) i Rafa Rosal Paz y Paz (Guatemala), moderades per Tamara Morazán (Nicaragua).

Des del començament, **Ivania Cruz** va marcar el to denunciant la bretxa entre els drets reconeguts i el seu compliment real: “La llei diu que tenim drets; la pràctica ens els treu amb tràmits interminables i cites impossibles.” **Samantha Jirón** va encarnar aquesta precarietat: “Vaig sortir de la presó sense país, sense papers i sense horitzó. Espan-

ya m’ha acollit, però la seva burocràcia no em deixa viure.” I Rafa Rosal va completar el retrat amb cruesa: “La corrupció també es cola pels passadissos d’estrangeria: hi ha qui viu de la por i de la urgència dels altres.”

El diàleg va avançar cap al racisme estructural que travessa els processos migratoris. “La migració té rostre, to de pell i con-

“...tinent”, va afirmar Jirón. Cruz va afegir que el color de la pell i l’accent continuen marcant l’accés a drets bàsics: “Pots tenir un màster, però el teu accent et retorna a la neteja.” Rosal va resumir amb ironia: “Aquí la feina s’assigna pel color, no pel talent.”

Paula Santos va situar el focus en les dones migrants que sostenen la vida quotidiana, invisibles a les estadístiques però essencials per a la cura social: “Cuidem els fills i la gent gran, però ningú té cura de nosaltres.” Va denunciar la tracta i l’explotació laboral i va reclamar polítiques que creuin gènere, classe, raça i estatus migratori.

Totes van coincidir en la importància de les xarxes de suport com a espais de resistència. Santos va destacar expe-

riències com Regularización Ya o Barcelona Cuida: “Ho fem nosaltres perquè l’Estat no hi arriba.” **Rosal** va reivindicar la cultura com a refugi i acte polític: “L’art no és oci; és reconstrucció de comunitat.”

El tancament de la taula va mostrar la força del col·lectiu. “No volem ser objecte d’ajuda, sinó subjecte polític”, va afirmar Jirón. Rosal va advertir: “Seguim reproduint un model colonial: volem mans per treballar, no cossos amb drets.” Cruz va insistir que “el futur serà feminista o no serà”, i Santos va concloure amb una consigna que es va convertir en eco comú: “Organitzar-nos, educar en antiracisme i solidaritat: aquesta és la tasca.” 🗣️

Entrevista **JORDÁN RODAS ANDRADE** **Guatemala: justícia cooptada** **i exili sense retorn**

Exprocurador de Drets Humans de Guatemala entre 2017 i 2022, Jordán Rodas va participar en les jornades de la Taula per explicar com la corrupció i la concentració del poder han buidat de contingut la democràcia al seu país. Des del País Basc, on viu exiliat, va parlar amb claredat sobre les causes estructurals de la impunitat que continua marcant la història guatemalenca.

Rodas va explicar que a Guatemala “la corrupció és el que els mou, a la majoria de polítics guatemalencs perquè ni tan sols arriba a ser un debat ideològic”. Va denunciar l’existència d’un pacte entre funcionaris, polítics i empresaris conservadors —el conegut com a pacte de corruptes— que ha cooptat el sistema judicial i ha blindat les elits davant qualsevol intent de rendició de comptes. “La seva estratègia és tenir una justícia no independent, cooptar-la per garantir-se impunitat”, va resumir.

Durant el seu pas per la Procuradoria, va recórrer comunitats rurals i va constatar l’abandonament dels serveis públics i la desigualtat que afecta les majories socials: “Vaig poder veure l’estat d’abandonament de la salut i l’educació pública”, va recordar. I, després d’una breu pausa reflexiva, va sentenciar: “La dignitat és l’essència dels drets humans.”

Més d’un centenar de defensores i defensors guatemalencs viuen avui a l’exili, i Rodas és un d’ells. “És una vergonya per a una democràcia que hi hagi exiliats. No podem parlar de democràcia quan hi ha exiliats”, va afirmar, subratllant la urgència d’una política pública que garanteixi condicions dignes fora del país i vies segures de retorn.

Rodas va advertir que a Guatemala els processos de justícia transicional no poden donar-se per tancats. Va recordar que, quan s’intenta passar pàgina sense assumir responsabilitats, *s’oblida que darrere de cada cas hi ha persones, no números, i que la veritable transició només serà possible amb justícia.*

A Catalunya i i el País Basc, on ha trobat acollida, Rodas valora la solidaritat històrica amb els processos de memòria i justícia a Guatemala. Reconeix que la cooperació catalana i basca han permès rescatar arxius militars i avançar en la identificació de víctimes. En les seves paraules, aquesta solidaritat “manté viva la recerca de la veritat i demostra que la memòria no és passat, sinó una tasca pendent de tots els pobles.”

Entrevista **ANGÉLICA CÁRCAMO**
El Salvador: periodisme entre la dignitat i el dol

La periodista salvadorenca **Angélica Cárcamo**, participant en la primera jornada, aporta a l'eix de la memòria una mirada des de l'exili i des de la defensa del dret a informar. Actualment, va explicar, El Salvador viu sota un règim d'excepció prolongat en què s'ha desmantellat la independència judicial i s'ha criminalitzat periodistes i defensores. Tal com va assenyalar a la taula, *"vam transitar d'un govern que va entrar per via democràtica el 2019 a un règim autocràtic que es consolida com una dictadura."*

Angélica Cárcamo, expresidenta de l'Associació de Periodistes d'El Salvador (APES), ho diu amb serenitat, però sense concessions: sortir del país va ser una necessitat vital. "No soc útil en una cel·la de quatre parets", afirma. La seva decisió, com la de moltes altres periodistes, va arribar el maig de 2025. A partir d'aquell mes, les detencions

de veus crítiques –com la de l'advocat constitucionalista Enrique Anaya o la de l'advocada i defensora de drets humans Ruth López– van marcar un punt d'inflexió: quedar-se significava assumir el risc de presó o desaparició.

En les jornades de la Taula per Amèrica Central, Cárcamo va compartir què suposa aquest exili forçat: deixar pertinençes, família, rutines. "La meua vida es va convertir en dues maletes i en les claus d'una casa que no sé quan tornaré a obrir", va confessar. Amb tot, la periodista insisteix que no es tracta només de fugir, sinó d'una estratègia. Des de fora, manté viva la seva missió: continuar acompanyant col·legues, fer incidència i visibilitzar el que passa a El Salvador.

La seva ètica professional –apresa des dels 17 anys en mitjans comunitaris– continua intacta. Creu en el periodisme com a eina de transformació: "Només una societat degudament informada pot prendre decisions conscients", sosté. Per això els règims autoritaris ataquen la premsa independent: perquè és "el baluard en defensa del dret a la informació."

Des de l'exili, Cárcamo combat la por amb treball. Sap que continuar informant, encara que sigui a distància, és una forma de resistència. "El repte més gran és continuar fent la nostra feina des d'on sigui. No és fàcil, però és important. Avui més que mai."

Entrevista **JOSHI LEBAN**
El periodismo como defensa democrática

La periodista i activista Joshi Leban, integrant de la Sombrilla Centroamericana, va participar a les jornades amb un missatge clar: el periodisme no es pot mantenir neutral davant l'avenç dels règims autoritaris.

"Els mitjans de comunicació tenen un rol fonamental avui més que mai", va afirmar. "La tasca de les i els periodistes és necessària per a la defensa de la democràcia com la coneixem." Des de la seva experiència regional, Leban va subratllar que no es poden defensar els drets humans sense protegir la democràcia, perquè aquesta constitueix "la base de qualsevol societat que aspiiri al bé comú i la pau". Per a ella, els periodistes han d'abandonar

la idea d'objectivitat distant i reconèixer-se com a actors de canvi social: "No n'hi ha prou de narrar el que passa; cal comprometre's amb la recerca de llibertat i amb la defensa de la llibertat d'expressió."

La comunicadora va insistir en la necessitat de reinventar l'ofici. "Es necessita un periodisme diferent, que no segueixi reforçant discursos autoritaris, que presenti propostes, que recolzi la tasca de les defensores i defensors i que no doni tant d'espai als règims autoritaris", va assenyalar. Al seu parer, si el periodisme no es transforma, "també està en risc de desaparèixer."

Leban va plantejar una reflexió sobre la responsabilitat social del periodisme: "No n'hi ha prou amb llençar una informació i desentendre't; tens una responsabilitat davant d'això." Va convidar a repensar els continguts des d'una ètica de l'esperança: "Ens hem de preguntar què estem publicant, què aporten els nostres continguts a la construcció d'un món digne, igualitari i en pau".

La seva intervenció va tancar amb una advertència i una aposta: la defensa de la democràcia passa també per reinventar la manera com es comunica: "Reinventar el periodisme és també resistir."

L'estat de l'espai cívic a Amèrica Llatina

La Xarxa EULAT d'incidència cap a les institucions europees sobre Amèrica Llatina, de la qual Entrepobles forma part juntament amb 38 organitzacions més de 13 països de la Unió Europea, ha publicat aquest 2025 l'Informe sobre *L'estat de l'espai cívic a Amèrica Llatina*, que analitza els desafiaments que enfronta la societat civil i les persones defensores de drets humans en general a Amèrica Llatina, amb capítols específics per la situació a **Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Perú i Equador**. Són anàlisis i reflexions que ens semblen importants de compartir amb totes les persones que ens acompanyen i col·laboren en la cooperació solidària de Entrepobles. Per això reproduïm a continuació una síntesi de l'anàlisi general per a l'Amèrica Llatina de l'informe, amb la recomanació de la lectura completa, inclosos els capítols dels països.

En els darrers anys, els valors democràtics, els drets humans i les llibertats civils i polítiques s'han deteriorat a nombrosos països, facilitant atacs sistemàtics contra l'espai cívic i la defensa dels drets humans. A Amèrica Llatina, el tancament de l'espai cívic és una tendència alarmant.

La regió enfronta un avenç de l'autoritarisme i una erosió de l'estat de dret, caracteritzats per l'augment de la criminalització i la repressió de la protesta social, la vigilància estatal i la militarització. Aquestes dinàmiques responen a estratègies comunes adoptades per governs autoritaris en contextos marcats per la desigualtat, la inseguretat, la feblesa institucional i el descontentament social. A això s'hi afegeix el poder d'élits financeres, polítiques i criminals que, com a actors de facto, aprofundeixen els models extractivistes i debiliten encara més l'espai cívic.

L'Oficina de l'Alt Comissionat per als Drets Humans (OACNUDH) defineix l'espai cívic com "el context que propicia que la societat civil exerceixi una funció en la vida política, econòmica i social de les nostres societats, que permet que les persones i els grups contribueixin a l'elaboració de polítiques que afecten les seves vides, en facilitar-los, entre d'altres, accedir a la informació unir-se per expressar les seves opinions."

Dades del Business & Human Rights Resource Centre (BHRRC) van identificar gairebé 2.000 atacs contra persones defensores de drets humans a Amèrica Llatina i el Carib, cosa que representa el 42% del total d'atacs a tot el món, entre gener del 2015 i el desembre del 2022

Aquesta definició identifica els elements clau que defineixen l'espai cívic com un conjunt de drets humans i llibertats fonamentals: el dret a la participació en els assumptes públics d'un país, a l'associació i a la reunió pacífica, a la llibertat d'expressió i a l'accés a la informació, entre d'altres. El grau en què aquests drets estan garantits en un context determinat determina el grau d'obertura de l'espai cívic.

La responsabilitat principal de crear un entorn favorable per a la societat civil recau en els Estats, ja que és la seva obligació crear les condicions polítiques i jurídiques que garanteixin que qualsevol persona pugui gaudir de tots els seus drets i llibertats. Dit això, un entorn favorable també està determinat per normes i pràctiques socials i culturals, factors econòmics i valors promoguts tant per l'Estat com per la societat civil en conjunt i en col·laboració amb altres actors no estatals, com ara les empreses i els mitjans de comunicació.

QUÈ PASSA AMB L'ESPAI CÍVIC A AMÈRICA LLATINA I PER QUÈ ÉS IMPORTANT?

L'estat de l'espai cívic és especialment preocupant a l'Amèrica Llatina, on hi ha una tendència clara al tancament. A més, Amèrica Llatina és alhora la regió més desigual del món i la més perillosa per a les persones defensores de drets humans.

En primer lloc, les investigacions indiquen que quan es reprimeix l'espai cívic disminueix la qualitat de la democràcia, com ho demostren les dades de l'enquesta del *Latinobarómetro* 2023, que indiquen que el suport a la democràcia a la regió ha caigut un 15% des del 2010.

En segon lloc, les amenaces a les persones defensores dels drets humans tenen un efecte dissuasiu sobre la societat civil en general, reduint el seu activisme i repercutint negativament en la societat. Per exemple, molts dels èxits aconseguits en l'enfortiment dels drets de les dones, LGBTQ+ i els pobles indígenes es veuen amenaçats per l'onada actual de mesures restrictives.

De particular importància a la regió, per l'alt risc que corren perpètuament, són les persones defensores de la justícia climàtica i ambiental i els pobles indígenes, en particular els qui s'oposen als megaprojectes que tenen un

alt impacte sobre el medi ambient, l'aigua o la biodiversitat als seus territoris, com són els projectes extractivistes, d'infraestructura, o l'agroindústria. Dades del Business & Human Rights Resource Centre (BHRRC) van identificar gairebé 2.000 atacs contra persones defensores de drets humans a Amèrica Llatina i el Carib, cosa que representa el 42% del total d'atacs a tot el món, entre gener del 2015 i el desembre del 2022. Aproximadament el 35% d'aquests atacs van ser contra

defensors indígenes, i la majoria estaven vinculats a activitats extractives com la mineria i l'agroindústria.

QUÈ IMPULSA EL TANCAMENT DE L'ESPAI CÍVIC A L'AMÈRICA LLATINA?

Encara que no sigui possible identificar una sola causa específica a tota la regió, diversos estudis indiquen que factors globals i dinàmiques regionals influeixen molt en les actituds cap a l'espai cívic, mentre que les correlacions de forces nacionals determinen els mètodes, els objectius i el grau de repressió.

En el context d'Amèrica Llatina, però, és possible identificar una sèrie de factors comuns que impulsen la tendència al tancament.

En primer lloc, la influència del sistema econòmic neoliberal globalitzat que es va imposar en gran mesura a la

regió a través dels Programes d'Ajustament Estructural, que van pressionar els governs per a la privatització dels actius públics, la desregulació de les indústries i la liberalització del comerç i la inversió. Amb aquest sistema, Amèrica Llatina es va reafirmar com a proveïdora de primeres matèries, i es va instar la regió a buscar un "avantatge competitiu" mitjançant l'abaratiment de la mà d'obra i els recursos naturals.

Aquest aprofundiment i consolidació del rol de proveïdor de matèries primeres d'Amèrica Llatina va conduir a un ràpid augment de la desigualtat, a més d'incentivar un model de desenvolupament extractivista, donant un poder desproporcionat al sector privat, particularment a les grans empreses i multinacionals, i contribuint a una pèrdua de confiança en els models democràtics a la regió. Alhora, les persones defensores de la terra i el medi ambient –especialment les que s'oposen a l'extracció de recursos, projectes d'infraestructura o l'agroindústria– es veuen cada cop més silenciades i amenaçades tant per l'Estat com pels actors privats.

En segon lloc, hi ha l'impacte de l'anomenada "guerra contra el terrorisme". L'Estudi Global de l'ex relatora especial de l'ONU Fionnuala Ni Aolain demostra que els governs solen abusar de les mesures legislatives, financeres i d'altres tipus per reprimir els qui els desagraden, i que aquestes mesures no només les adopten els règims autocràtics, sinó també les democràcies híbrides i plenes. Tot i que les preo-

cupacions en matèria de seguretat figuren entre les prioritats polítiques de diversos dels països llatinoamericans, sovint es recorre al pretext de la lluita contra el "terrorisme" (que a la regió s'ha definit per incloure el crim organitzat) i el blanqueig de capitals per reprimir els moviments i organitzacions socials i debilitar els drets fonamentals.

CRIM ORGANITZAT

Amèrica Llatina és la regió més violenta del món. Les polítiques públiques de mà dura, implementades per governs de dreta i esquerra, són molt populars entre l'opinió pública, malgrat la seva dubtosa efectivitat. Cada cop més estudis mostren que el crim organitzat només és possible amb la tolerància i la cooperació d'actors estatals lligats a forces de seguretat i intel·ligència. Per això, per enfrontar-ho són claus polítiques públiques contra la impunitat estatal.

Aquests factors s'han vist agreujats per una sèrie de canvis socioeconòmics i polítics ocorreguts en les darreres dècades. Entre ells cal esmentar: la creixent demanda global per les matèries primeres; la legitimació del model de desenvolupament extractivista per part de governs tant d'esquerra com de dreta i la consegüent estigmatització de les comunitats, els moviments i les organitzacions que s'oposen a les activitats extractives; les repercussions de la pandèmia de Covid-19, que va agreujar les desigualtats alho-

ra que augmentava la repressió, la restricció de llibertats i la corrupció, la migració forçada interna i externa, i l'augment de l'ús de tecnologia com a mitjans d'atac o disseminació de falses narratives.

El resultat ha estat una polarització econòmica i política més gran, que ha obert el camí a nivells rècord de desigualtat, corrupció generalitzada entre les elits d'alguns països, impunitat davant violacions de DDHH, "captura política"

(captura de l'Estat per actors no estatals) que en molts casos incorpora al sistema de justícia, i un espai cívica amb tendència al tancament.

La consciència que l'espai de la societat civil és un "blanc mòbil" –que l'espai es pot obrir per a alguns, encara que es tanqui per a altres actors, sovint més vulnerables, posa en relleu la necessitat d'una anàlisi històrica política interseccional i d'un abordatge acurat i basat en la pràctica.

QUINS MECANISMES ES FAN SERVIR PER TANCAR L'ESPAI CÍVIC A LA REGIÓ?

A l'Amèrica Llatina es fan servir un seguit de diferents mecanismes per reprimir l'espai cívica, implicant actors poderosos –sovint l'Estat, però també grans empreses privades i grups del crim organitzat–, i l'anàlisi revela certs elements "consistents i constants".

S'hi inclouen l'ús de l'estigmatització i la difamació, la criminalització de l'activisme o la protesta social, els atacs físics o digitals, l'ús indegut del sistema penal, la captura dels sistemes de justícia o una combinació dels mecanismes descrits.

Tot seguit, s'ofereix una llista no exhaustiva dels mecanismes més utilitzats:

MÈTODES JURÍDICS

Legislatius: Inclou tant "lleis sobre ONG" amb termes ambigus i un ampli abast, sovint citant el Grup d'Acció Financera Internacional (GAFI), com lleis sobre "agents estrangers" que atorguen amplis poders i inclouen càstigs "draconians", sovint citant la seguretat nacional, i altres lleis enfocades a criminalitzar accions de defensa de drets tals com ara concentracions, publicacions de crítiques a funcionaris i altres.

Judicials: Criminalització, intimidació o assetjament judicial, detencions arbitràries, accions judicials abusives contra la participació pública (SLAPPs per les sigles en anglès), sentències injustes o desproporcionades.

Administratius: Requisits desproporcionats i onerosos a ONG com el registre i la presentació d'informes, però també mesures específiques com la prohibició de viatjar. Obstacles a l'organització de protestes. Obstacles o prohibició de contacte amb els mecanismes de DDHH.

Financers: Restriccions imposades per l'Estat i el sector privat a les fonts o tipus de finançament, citant la lluita antiterrorista (GAFI) o contra el blanqueig de diners; tancaments de comptes bancaris, sancions i restriccions de donants.

MÈTODES TECNOLÒGICS

Directes: Vigilància, drons, programari de reconeixement facial, pirateria informàtica, campanyes de difamació a Internet, doxing (fer pública informació privada o confidencial).

Indirectes: Alentir o tallar l'accés a Internet, bloquejar programes o aplicacions específiques, restringir l'accés a xarxes socials.

MÈTODES EXTRALEGALS

Estigmatització: Especialment per part de les autoritats cap a actors socials individuals o sectors sencers, o grups marginats dins de la societat civil en general, per tal de marginar-los i deslegitimar-los, justificant potencialment mesures més extremes.

Actiu: Assetjament, intimidació, amenaces, atacs violents i execucions extrajudicials de defensors per part d'agents estatals i no estatals, per separat o actuant de forma concertada.

Passiu: No respondre a les denúncies i delictes, no promulgar la legislació adequada o no fer complir les lleis existents. Corrupció en els sistemes de justícia i impunitat generalitzada davant dels atacs contra la societat civil.

De l'**aturada** a Equador al **troimf** del **NO**

Alejandra Santillana Ortiz
Sociòloga. Forma part de l'Assemblea Transfeminista
de Dones de l'Equador i del col·lectiu YASunidos

El 22 d'octubre Marlon Vargas, actual president de la Confederació de Nacionalitats Indígenes de l'Equador, Conaie, anunciava la fi d'una aturada que va durar 31 dies, que és ara com ara l'atur més llarg registrat a la història recent del país¹ i que va tenir com a epicentre de les protestes a la província d'Imbabura al nord del país.

Recordem que una de les raons per cridar a parar, potser la que detona de manera més evident el que ha passat, és la decisió del president Noboa d'eliminar el subsidi al dièsel, mesura que com sosté l'Observatori de Treball i Pensament Crític de la Universitat Central de l'Equador, constitueix un efecte cascada en el conjunt de l'economia dolaritzada del país, perquè encareix els costos traslladant-los als petits i mitjans productors així com al consum, alhora que restringeix drets bàsics de les famílies equatorianes, sobretot de sectors populars i mitjans com per exemple, la possibilitat real que cobreixin amb els seus ingressos el cost de la cistella bàsica.²

No obstant això, com la pròpia gent mobilitzada van visibilitzar, aquesta va ser "la gota que va vessar el got" i amb el passar dels dies, l'atur es va convertir en una forma que aglutinava múltiples raons que evidenciaven l'afartament, el qüestionament i l'oposició a les polítiques neoliberals, l'entreguisme al FMI, l'abandonament govern.

I és que més enllà dels qüestionaments de les comunitats i organitzacions sobre la decisió inconsulta de finalitzar l'atur per part de la direcció actual de la Conaie; la protesta perllongada evidencia tres elements: 1) les conseqüències per al camp popular organitzat que el govern de Noboa hagi anunciat el 10 de gener de 2024, l'existència d'un "conflicte armat intern" que va donar pas a l'execució d'un –fins ara inexistent– Pla Fènix, i amb això la militarització de diverses províncies de la costa equatoriana; 2) el caràcter de dominació, racista, antidemocràtic i violent del règim com a forma d'aplicació de l'ajustament estructural que ha utilitzat la narrativa del terrorisme per estigmatitzar els qui protesten; i 3) la forma social que va adoptar l'atur en aquest context.³

L'ocupació per les Forces Armades d'Esmeraldas, Guayaquil i Manabí per "controlar i eradicar el crim organitzat", així com la seva presència a territoris on l'Estat ha donat llum verda a empreses mineres i de conflictivitat intensa amb la població local que s'oposa a la instal·lació de la mineria; evidenciaven ja el risc de considerar la militarització com una sortida per resoldre la crisi de seguretat al país. En aquesta mesura, la resposta militar del govern davant de la protesta social va tenir sens dubte un alt cost per a les comunitats que van sortir a tancar vies, convocar marxes i cridar plantades: la

persistència inconstitucional de decretar estats d'excepció a les províncies on es van anunciar mobilitzacions; així com les denúncies realitzades per l'Aliança pels Drets Humans que va documentar al seu informe del 23 d'octubre:⁴ 391 registres de vulneracions als drets humans, 2 persones mortes (els comuns Efraín Fúerez i José Guamán),⁵ 473 persones ferides, 16 desaparicions de curta durada⁶ i 206 detencions.

A això se sumen les alertes que tant Amnistia Internacional (3 d'octubre del 2025)⁷ com Human Watch Rights (21 d'octubre del 2025)⁸ van emetre sobre la repressió de l'atur, l'absència d'independència judicial⁹ i les 43 desaparicions forçades des del 2023 en mans dels militars,¹⁰ les restriccions a la llibertat de reunió, el desplegament militar i l'ús excessiu de la força. Així mateix podem observar les diferents denúncies que han realitzat projectes com Runas Archive, que per al 26 d'octubre evidenciaven en un mapa georeferenciat la presència de Forces Armades i policies a la ciutat d'Otavallo a Imbabura, que com sostenen, constitueix una "ocupació de carrers i ciutadelles, volent ingressar al cor" de la ciutat.¹¹ Només a Quito, capital de l'Equador, el dia 13 d'octubre es van desplaçar per a la marxa pacífica anunciada per organitzacions socials del sud de la ciutat, inclosa la Coordinadora de Pobles Indígenes a Quito, COIQ, l'aclaparador número de 7 mil militars i 6 mil policies. Mentrestant el país tanca va el setembre del 2025 amb "6.797 morts violentes i si la mitjana es manté, a finals d'any aquesta xifra podria superar els 9.000 assassinats i la taxa de morts violentes sobrepassar els 50 casos per cada 100.000 habitants".¹² Com sosté la periodista argentina Camila Parodi, "les organitzacions de drets humans i els mitjans comunitaris han documentat ingressos forçats a vivendes, ús d'armes letals a la repressió, aplanaments arbitraris i detencions indiscriminades".¹³ O la denúncia presentada pel col·lectiu YASunidos sobre la pressió i la intimidació a personal mèdic a Imbabura perquè denunciessin les persones que arribaven ferides als centres de salut arran de la protesta.¹⁴

Com podem veure, no hi ha evidència científica que mostri que l'estratègia del govern per combatre el narcotràfic i les bandes criminals que controlen i es reparteixen territoris hagi estat efectiva; mentre que en canvi hi ha, com hem demostrat, prou informació documentada que desvetlla

com això ha servit en aquest cas per aplacar la protesta social violant una sèrie de drets, per exemple el dret a la resistència tipificat a l'article 98 de la Constitució actual. La situació va empitjorar quan durant l'atur desenes de persones defensores de drets i dirigents van denunciar la congelació i el bloqueig dels seus comptes bancaris sense cap mena de notificació oficial o norma que habiliti aquesta decisió presa pels bancs però per iniciativa de l'Estat equatorià.

Sens dubte, la materialització d'estratègies aplicades de manera persistent a altres països com el Perú, per deslegitimar, estigmatitzar i judicialitzar els que exerceixen la resistència han estat ja incorporades al govern de Noboa. El *terruqueo*, terme usat pels diferents governs peruans des de la dictadura de Fujimori el 1992 per "convertir" en terroristes manifestants, defensors de drets humans, comunitats indígenes i camperoles, intel·lectuals, estudiants i fins i tot ONGs, que qüestionen el programa

extractivista neoliberal o el mateix estatus; ha arribat a l'Equador com a política governamental. Des de l'inici de l'aturada, el president, la seva vicepresidenta María José Pinto, diversos ministres (de Defensa i de l'Interior), governadors (de la província del Guayas) i la pròpia portaveu, Carolina Jara-

No hi ha evidència científica que demostrï que l'estratègia del govern per combatre el narcotràfic i les bandes criminals que controlen i es reparteixen territoris hagi estat efectiva

millor van establir vincles sense proves entre les comunitats, pobles i nacionalitats indígenes i grups terroristes.¹⁵ Aquesta estratègia va venir acompanyada de pràctiques sistemàtiques de racisme i xenofòbia (cap a la immigració veneçolana) i narratives falses i incompletes que buscaven generar una

opinió pública adversa a l'aturada, on s'evidenciaven "les estructures racistes que condicionen l'accés a drets, la visibilitat dels pobles indígenes i la forma de tractar les seves protestes". La insistència en anomenar-los com "terroristes" o "delinqüents", el tracte diferenciat, la repressió selectiva, tot plegat forma part d'una lògica que invisibilitza la plurinacionalitat concreta de l'Estat i reproduceix jerarquies ètniques".¹⁶ És així que com sosté la sociòloga Gabriela Borja, l'operació del govern i els mitjans de comunicació va ser associar la identitat indígena amb actes de violència, com si ser indígena fos igual a ser violent.¹⁷

La plataforma de fast checking i anàlisi, Lupa Media va presentar un contundent informe sobre la deliberada manera en què es van construir notícies falses durant l'atur: es van verificar 92 peces de desinformació,¹⁸ de les quals "38 casos de contingut van ser completament falsos, destinats a saturar l'ecosistema informatiu, 25 casos de rumors i 3 d'opinió, dissenyats per generar desconfiança i incertesa en omplir buits informatius amb especulació", on la majoria d'aquests casos van tenir com a format el vídeo. Almenys 24 peces van correspondre a esdeveniments anteriors o internacionals, hi

va haver a més suplantació d'identitat, distorsió de contingut genuí i fabricació total de vídeos a través d'IA, l'objectiu del qual va ser deslegitimar els actors socials a l'atur i criminalitzar la protesta social.

Aquesta aturada va ser una expressió col·lectiva que va sorgir des de baix, des de les comunes, descentralitzat, majoritàriament rural però també urbà (sobretot a Quito), crític de les direccions nacionals i regionals, creatiu i de construcció de lideratges col·lectius sobretot de dones i joves indígenes.¹⁹ Perquè en aquests 31 dies, i davant de l'opacitat de la pròpia direcció actual de la CONAIE, la debilitat de les esquerres tradicionals i l'absència del progressisme als carrers; no només es van aixecar les comunitats camperoles, sinó també va existir un desplegament d'iniciatives populars i urbanes que van ser des d'assemblees ampliades,²⁰ sosteniment de centres de recollida per enviar medicines i productes no peribles cap a Imbabura i comunes de Pichincha, marxes liderades per feministes, dones i dissidències, així com mobilitzacions estudiantils, estratègic diàleg entre formes organitzatives urbanes i lideratges locals de dones pertanyents a pobles i nacionalitats.²¹

Aquesta aturada, a diferència dels anteriors aixecaments –l'eix dels quals girava al voltant de la direcció política de la CONAIE i la presència dels pobles indígenes a Quito–, va desplaçar les decisions polítiques i estratègiques a una diversitat d'actors que van polititzar des de la cura com a forma de rebel·lia fins a la creativitat popular que apuntava a desmuntar els imaginaris racistes i ultraviolents del règim de Noboa.

Amb aquesta aturada s'evidencia que Noboa busca "instituir la lluita contra l'esquerra [...], en un entramat elaborat d'una presumpta estructura internacional d'aliança narcoterrorista contra el progrés d'Amèrica Llatina" (Revista Crisis). Però encara més greu, es perfila la intenció d'asfixiar tota possibilitat de protesta social al país, sobretot en l'arraconament del moviment indígena i així aplanar el camí per materialitzar un projecte de dominació neoliberal que té com a centre l'extractivisme i que, com hem vist en altres experiències llatinoamericanes, conflueix amb els propis interessos del capital il·legal.

Queda encara pendent el debat i l'autocrítica a la interna del mateix camp popular organitzat de l'Equador, que novament va haver de desplaçar aquesta urgència de revisar els fets, perquè va

haver de passar gairebé immediatament a enfrontar un nou escenari electoral: la consulta popular i el referèndum convocats pel president Noboa el passat 16 de novembre on se li va preguntar al poble, finançament públic a partits polítics, disminuir el nombre d'assembleistes i, sobretot, si aprovava o no el pas a una Asamblea Constituent, l'objectiu del qual era desmantellar la Constitució aprovada en plebiscit l'any 2008 i que és sens dubte una de les cartes mages més garantistes i d'avantguarda a nivell mundial, perquè reconeix entre altres elements de la plurinacionalitat, els drets de la natura, la democràcia directa, el treball no remunerat com a generador de riquesa, la prohibició de transgènics, l'aigua com a dret humà i la sobirania alimentària com a objectiu estratègic.

Aquest mateix teixit que es va articular a l'aturada, pobles i nacionalitats, ecologistes populars, feministes, dissidències, joves i estudiants, mitjans comunitaris, camperolat, sumat a una sèrie d'iniciatives de gent de l'art, la investigació, la docència, la gestió cultural, un progressisme per moments de baix perfil, cert sindicalisme, una part de l'esquerra institucional electoral, van desplegar durant setmanes iniciatives diverses per fer de la campanya pel No una opció orgànica i sistemàtica, pedagògica i creativa, popular, territorial i en xarxes.

Per la seva banda el Si, va tenir al govern, els seus funcionaris i mitjans hegemònics com a actors principals, actors que no van tenir cap objecció a usar espais i recursos públics i multimilionàries xifres del món del capital privat, per impulsar la consulta; a ells es van sumar les cambres de la produc-

ció i comerç, les empreses mineres, influencers pagats, i les dretes tradicionals que van creure que la narrativa de la por i la culpabilització a la Constitució com a origen tots els mals de l'Equador, eren garantia de triomf.

El diumenge 16 de novembre el No es va imposar a les quatre preguntes: sobre bases militars estrangeres guanyà amb 60,82%, sobre eliminació a finançament estatal de partits polítics amb 58,3%, sobre disminució del nombre d'assembleistes amb 53,7%, i finalment sobre constituent el No arriba al 61,8%.²² Aquest triomf del teixit social i que significa el primer cop polític nacional per al govern de Noboa, evidencia que "la pèrdua va ser uniforme a tot l'electorat, incloent els segments en què Daniel Noboa normalment rep fort suport electoral".²³

Les raons perquè un enorme electorat s'hagi pronunciat pel No, són encara hipòtesis i pistes que requereixen més profunditat i temps. No obstant això, podem dir a la llum del sentit de la campanya del No i amb informació estadística sobre allò que valora la societat equatoriana²⁴ que "malgrat les múltiples crisis que travessa el país, la victòria del No va deixar clar que idees i conceptes com democràcia, sobirania, drets humans i medi ambient segueixen tenint un valor central per als equatorians".²⁵ En efecte, la defensa de la naturalesa com el consens nacional més gran, un antiimperialisme popular, l'aturada i la resposta del govern, són entre altres factors, sentits que es despleguen en aquesta victòria; però que encara no expliquen aquest No que ens va agafar per sorpresa.

Lamentablement, el president Noboa manté el seu projecte sense més modificacions. Diversos han estat els senyals

d'aquests primers dies: l'absència de declaracions del president, el viatge express als Estats Units, un canvi de gabinet fallit i mediocre, el manteniment de l'acord amb l'FMI i la persistència de la militarització. Mentre que per al primer trimestre del 2026 s'entreu un nou escenari de conflictivitat lligat a l'increment dels preus de transport i dels costos de vida al país. Li queda al camp popular organitzat, al teixit social que es va tornar cor de la campanya en aquesta consulta, transformar aquest No: aixecar una força social i construir un projecte polític que sigui, en definitiva, una alternativa per al país. 🧠

Notes:

1. <https://www.tiktok.com/@radiopichincha/video/7564096456987053330>
2. https://www.instagram.com/p/DPMc-bKgCaK/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFiZA==
https://www.instagram.com/p/DPMiGCeAINT/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFiZA==
3. És important assenyalar que la majoria de les anàlisis i reflexions situades sobre el #ParoEcuador2025 han estat escrits o relatats per dones i dissidències que amb una enorme capacitat de síntesi i de comprensió sobre el caràcter de la protesta, han aconseguit que el que difonguin els mitjans comunitaris i alternatius, sigui una mena de praxis on es combinen el que fer situat a l'atur i el contorn del que es juga en aquest escenari.
4. Alianza por los Derechos Humanos. "31 días del Paro Nacional en Ecuador 2025 – Monitoreo de vulneraciones de DDHH". Disponible en: <https://alianzaddhh.org/31-dias-del-paro-nacional-en-ecuador-2025-monitoreo-de-vulneraciones-de-ddhh/>
5. Tot i que l'Aliança reporta dos morts producte de l'impacte directe de l'ús de la força estatal, també hi ha el decés de Rosa Paqui, una comunera saraguro del sud del país, que mor asfixiada per les bombes lacrimògenes utilitzades per l'Estat.
6. Aquest terme es refereix a "persones que desapareixen en el marc de la repressió policial o militar, que no són posades a ordres d'una autoritat competent ni portades a recintes autoritzats".
7. Amnistia Internacional. 3 d'octubre de 2025. "Ecuador: Alerta por represión a protestas, independencia judicial y desapariciones forzadas". Disponible en: <https://www.amnesty.org/es/latest/news/2025/10/ecuador-alerta-por-represion-a-protestas-independencia-judicial-y-desapariciones-forzadas/>
8. <https://www.hrw.org/es/news/2025/10/21/ecuador-abusos-en-la-respuesta-a-las-protestas>
9. <https://elpais.com/america/2025-08-17/el-gobierno-de-noboa-declara-enemiga-del-pueblo-a-la-corte-constitucional-de-ecuador.html>
10. Informe "Són militars, jo els vaig veure" presentat el 22 de setembre de 2025: "La investigació exposa com el govern de Daniel Noboa ha recorregut de manera sistemàtica a estats d'excepció i a la declaració d'un suposat "conflicte armat intern" per justificar l'expansió del rol de les Forces Armades en tasques de seguretat pública. Lluny d'oferir seguretat, aquesta estratègia ha obert la porta a greus violacions de drets humans i ha col·locat les persones del país en més risc". Disponible: <https://www.amnesty.org/es/documents/amr28/0258/2025/es/>
11. Disponible en: https://www.instagram.com/p/DQSLv-vETlq/?utm_source=ig_web_copy_link

12. <https://www.primicias.ec/seguridad/muertes-violentas-ecuador-2025-violencia-record-107712/>

13. Parodi, Camila. 23 d'octubre de 2025. "Ecuador: cinco claves para entender el paro nacional". Disponible en: <https://latfem.org/ecuador-cinco-claves-para-entender-el-paro-nacional/>

O per exemple els testimonis realitzats per Revista Crisis, <https://www.revistacrisis.com/> en visita a comunitats d'Otavalo el dia divendres 24 d'octubre de 2025. Hi ha denúncies de població local a mitjans comunitaris, que funcionaris públics del Ministeri de Salut Pública entren amb personal de les Forces Armades a les comunitats amb l'argument de realitzar aixecament de dades, però que en realitat el que estan fent és intimidar la població que té por perquè consideren que és possible que hi hagi detencions i així controlar que no tornin a protestar.

14. <https://x.com/Yasunidos/status/1981456813015842932>

15. <https://www.expreso.ec/actualidad/gobernador-sugiere-vinculo-de-manifestantes-indigenas-con-la-explasion-en-guayaquil-260814.html>
<https://www.elcomercio.com/actualidad/politica/daniel-noboa-confirma-presencia-miembros-tren-aragua-paro/>

Com va establir la sentència judicial sobre les 13 persones que estaven detingudes fins al 24 d'octubre, 12 d'Otavalo i 1 ciutadà veneçolà, no va existir cap evidència que tinguessin algun tipus de participació en l'atac a una estació de policia a Imbabura o sostinguessin vincles amb el Tren d'Aragua.

16. Ruiz, Gabriela. 12 d'octubre de 2025. "Leer al Paro Nacional del Ecuador en clave de racismo". Disponible en: <https://piedepagina.mx/leer-al-paro-nacional-del-ecuador-en-clave-de-racismo/>

17. Borja, Gabriela. 24 d'octubre de 2025. "Paro nacional en Ecuador: racismo, provocación y violencia, estrategias de un Estado autoritario". Disponible en: https://latinta.com.ar/2025/10/24/paro-nacional-ecuador-racismo-provocacion-violencia-estrategias-gobierno-autoritario/?utm_campaign=linkinbio&utm_medium=referral&utm_source=later-linkinbio

18. D'aquestes peces, "67 van ser revisades mitjançant el servei "Verificació a la Carta", amb l'objectiu d'identificar narratives falses i continguts manipulats que van circular en xarxes socials". Disponible en: <https://lupa.com.ec/explicativos/balance-paro-nacional/>

19. La dignitat del Comitè Central de Dones de la Unorcac i la presidenta d'aquesta organització, Martha Túquerres; el sistema de participació de Cotacachi que va facilitar la presa de decisions orgànica sostinguda en mans de dones; les olles populars i comunitàries; la vicepresidència del poble Kayambi, Denisse de la Cruz; els joves i dones de *San Miguel del Común*; la recuperació des de sota de la Federació d'Indígenes i Camperols d'Imbabura, Fici; així com un sense nombre de dirigències locals col·lectives que van ser centrals per sostenir per tants dies l'aturada.

20. Un exemple es pot sentir en aquest episodi elaborat per Claudia Korol i Liliana Daunes: <https://open.spotify.com/episode/2NcmuZJkZJCBeWPDRI?si=AsrKJhpRlCBiqDnqGD1sQ>

21. https://www.instagram.com/p/DQROgiqgCK/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFiZA==

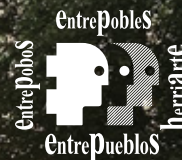
22. <https://resultadoscp2025.cne.gob.ec/>

23. <https://lapartehonda.substack.com/p/el-titular-mas-importante-despues>

24. Encuesta con 95% de confianza de IPSE: https://ipse.global/pdf/IPSE-Ecuador_encuesta_consulta_popular_2025-10-Oct.pdf

25. <https://labarraespaciadora.com/victoria-del-no/>

MEMÒRIA 2024

2024: RESISTÈNCIES QUE SOSTENEN LA VIDA. FEMINISMES, SOBIRANIES I LLUITES PER LA JUSTÍCIA GLOBAL

QUÈ HEM FET EL 2024?

Més de 200 activitats d'educació, sensibilització i incidència feminista, ecosocial i antiracista impulsades des d'Entrepobles arreu del territori, amb aliances clau a l'Amèrica Llatina i l'Estat espanyol. En aquest resum recollim els eixos centrals de la nostra tasca el 2024: feminismes, defensa dels béns comuns, drets i justícia global, i cooperació transformadora. Des dels carrers del 8M fins a les aules, des de gires com la de YASunidos fins a publicacions com Dones en Lluita, seguim construint una comunicació que acompanya i enforteix les lluites dels pobles.

Un any d'ofensiva contra els drets i aposta col·lectiva per la vida El 2024 ha estat un any marcat per una creixent ofensiva autoritària, amb retrocessos en drets fonamentals, criminalització de la dissidència i enfortiment del poder corporatiu a múltiples territoris. En aquest context, la nostra tasca ha buscat sostenir aliances, generar relats de resistència i donar suport a processos de transformació impulsats des dels moviments populars. Des de la solidaritat internacionalista, l'ecofeminisme i la justícia global, hem reforçat les connexions entre lluites locals i globals.

FEMINISMES QUE CUREN I RESISTEIXEN

Durant el 2024 hem donat suport a mobilitzacions feministes en múltiples territoris, incloent Barcelona, Tarragona, Sevilla, València, Madrid, Alacant, Palma i Múrcia, amb una presència activa en les dates emblemàtiques del 8 de març i el 25 de novembre. Aquestes accions formen part d'un treball sostingut d'articulació amb moviments socials

feministes que lluiten contra les violències estructurals, exigeixen justícia reproductiva i defensen els cossos i territoris de les dones.

Ens vam sumar a la declaració "Defensores i Activistes per la Vida", on vam alçar la veu contra el genocidi a Gaza i la repressió envers les defensores de drets humans en contextos de conflicte. A més, vam facilitar tallers de sanació feminista en espais com Can Masdeu (Barcelona) i en territoris afectats per la DANA a València, generant espais segurs per a la recuperació col·lectiva, l'autocura i l'enfortiment polític-emocional de dones activistes.

Presentació informe d'IM-Defensoras ***Dades que ens fan mal, xarxes que ens salven - 10+ Anys d'agressions contra defensores de drets humans a Mesoamèrica (2012-2023)***, en col·laboració amb IM-Defensoras. Va incloure actes a Barcelona, Madrid, Basauri, València i Petrer.

A nivell organitzatiu, vam col·laborar en l'elaboració del II Pla d'Igualtat d'Entrepobles i en el diagnòstic de cures institucionals conjuntament amb el col·lectiu Fil a l'Agulla. Aquesta iniciativa reforça el nostre compromís amb una cultura interna basada en les cures, la corresponsabilitat i el benestar de les persones que sostenen l'organització des de dins.

En comunicació, vam editar i difondre el suplement especial "Dones en Lluita" juntament amb La Directa, una publicació que articula narratives ecofeministes des dels territoris en resistència. Aquest treball comunicatiu visibilitza les veus de dones indígenes, rurals, migrants i activistes que defensen la vida davant l'extractivisme, el racisme i el patriarcat.

A nivell internacional, vam enfortir vincles amb contrapartes feministes a Amèrica Llatina, vam participar activament a l'Encontre Feminista Llatinoamericà i del Carib (EFLAC) a El Salvador, i vam acompanyar processos de defensores de drets humans en contextos de risc. L'articulació Sud-Sud i l'aprenentatge mutu continuen essent una base clau de la nostra acció feminista internacionalista.

SOBIRANIES I DEFENSA DELS BÉNS COMUNS

Durant el 2024, la nostra tasca en defensa dels béns comuns s'ha expressat en campanyes, gires, materials educatius i accions d'incidència política. Vam participar activament en la vigilància crítica de la directiva europea sobre diligència deguda, denunciant-ne les limitacions per garantir la responsabilitat efectiva de les empreses transnacionals. En aquest marc, vam impulsar la creació del Centre Català d'Empreses i Drets Humans al Parlament de Catalunya, una eina fonamental per exigir obligacions públiques i privades en el respecte als drets dels pobles i de la natura.

Vam acompanyar la gira internacional de YASunidos, col·lectiu equatorià que va liderar el procés històric de consulta popular per aturar l'extractivisme al Yasuní. La gira va recórrer diverses ciutats de l'Estat espanyol i va articular espais de diàleg amb col·lectius ecologistes, feministes i de defensa del territori. Va ser una acció de sensibilització directa que va

acostar les lluites d'Amèrica Llatina a la ciutadania europea, reforçant els vincles de solidaritat internacionalista. La gira va passar per Ginebra, Galícia, Madrid, Barcelona, València i Berlín.

A més, vam editar materials pedagògics sobre justícia climàtica adreçats a docents i formadores d'espais educatius formals i no formals. Aquests recursos fomenten una comprensió crítica del canvi climàtic, el neocolonialisme i les falses solucions verdes, i proposen alternatives des de l'agroecologia, els ecofeminismes i les sobiranes comunitàries.

Entre aquests recursos destaquen el documental *50 graus* i l'exposició *Desplaçament de persones per causes ambientals*, utilitzats en activitats realitzades a diverses ciutats. A València, en el marc del Projecte Barri impulsat pel Museu de Prehistòria, vam organitzar la jornada "De què parlem quan parlem d'emergència climàtica?", amb presentació de *50 graus*, una taula rodona i l'exposició, així com una entrevista a À Punt. Als IES Ramón Llull i del Carme es van realitzar tallers com *Cuidem el planeta*, sessions sobre migracions ambientals i gestió socioemocional davant la crisi climàtica.

Al País Basc, aquests materials van arribar a Muskiz i Portugalete, amb una entrevista a la ràdio local. L'exposició també va ser editada a Burgos. A Barcelona, *50 graus* es va projectar a l'Aula Ambiental del Raval i, en col·laboració amb Ecologistes en Acció, es va fer un passi al cinema Zumzeig,

amb el preestrena de *Papallones Negres*, guardonada amb els premis Gaudi i Goya a millor pel·lícula d'animació.

Destaquem també la gira d'Andrea Rivera, del Col·lectiu Madreselva (Guatemala), que va permetre teixir vincles entre les lluites per les sobiranes energètiques a Amèrica Llatina i els debats al nostre territori sobre models energètics comunitaris. A Burgos, es va visibilitzar el projecte de petites hidroelèctriques comunitàries de Madreselva, amb el curs universitari *Camí de la llum* i una trobada amb col·lectius ecologistes i cooperatives locals. També es va celebrar una conferència pública amb Andrea Rivera.

La gira va incloure altres parades: a l'aldea de San Miguel (Valladolid), col·loqui *Dones al món rural*, a València, reunió amb la Generalitat; a la Universitat d'Alacant, intercanvi de sabers sobre transició ecosocial i accés comunitari a energies renovables; a Maó, l'activitat *L'aigua, font de vida i de conflictes* amb el documental *La sang de la terra*; i a Elx, la xerrada *Energia renovable sense destrucció del medi ambient*.

També vam participar en mobilitzacions territorials i campanyes contra projectes extractius, en defensa de l'aigua i la terra, tant a Amèrica Llatina com a l'Estat espanyol. Des de la comarca de la Safor fins al vall de l'Huasco, ens hem sumat a processos que posen al centre l'autodeterminació dels pobles.

DEFENSA DE DRETS I JUSTÍCIA GLOBAL

El 2024 vam aprofundir el nostre treball en defensa dels drets col·lectius dels pobles i de les persones més vulnerables. Vam difondre l'exposició *Activistes per la vida* a Madrid, acompanyada d'activitats paral·leles i de la presentació de les unitats didàctiques per al seu ús en centres educatius i socials. Aquesta exposició posa rostre a dones defensores dels drets humans i del territori a Mesoamèrica, que s'enfronten a la criminalització i a la violència estructural.

Vam facilitar la gira del defensor guatemalenc Bernardo Caal, empresonat injustament per la seva lluita en defensa del riu Cahabón davant els interessos hidroelèctrics. La seva visita a l'Estat espanyol va permetre trobades amb col·lectius de solidaritat, mitjans de comunicació i representants institucionals, visibilitzant la criminalització de les lluites indígenes i la impunitat empresarial transnacional, amb activitats a Alacant, València, Alaior (Menorca) i Barcelona.

Vam participar en xarxes d'incidència pels drets de les persones migrants i contra el racisme estructural, amb accions desenvolupades principalment a Barcelona i Madrid. Aquestes activitats van incloure jornades formatives, mobilitzacions i col·laboracions amb entitats que treballen des d'una mirada antiracista i decolonial.

A través de publicacions com *Dones en lluita* i col·laboracions en mitjans aliats (*La Directa*, *El Salto*, *Pikara*), vam amplificar les veus de qui resisteixen l'exclusió, l'espoli i la violència institucional. El nostre enfocament de comunicació

política parteix de les experiències encarnades de les comunitats i busca disputar el relat hegemònic des de baix i en col·lectiu.

EDUCACIÓ EMANCIPADORA I COOPERACIÓ SOLIDÀRIA

Al llarg de l'any, vam defensar una cooperació solidària, transformadora i feminista davant les retallades impulsades per governs autonòmics. Aquesta defensa va incloure accions públiques, posicionaments polítics i treball en xarxa amb organitzacions de cooperació que comparteixen els nostres principis.

Vam participar en el procés d'elaboració de l'Estratègia d'Educació Transformadora, un document clau per orientar polítiques públiques que vinculin justícia social, drets humans i sostenibilitat ecològica des d'una mirada crítica i pedagògica. També vam facilitar espais formatius com la VII Universitat de Tardor i el Seminari de Geopolítica a la Universitat d'Alacant, on vam compartir experiències des d'una pedagogia popular.

Vam organitzar activitats de sensibilització i acollida juvenil en centres educatius de secundària a València, Alacant i El Campello. Aquestes accions van apropar a les noves generacions debats actuals sobre feminismes, justícia ecosocial i solidaritat internacionalista, combinant metodologies participatives, narratives transformadores i treball en xarxa amb professorat compromès.

COMUNICACIÓ VIVA PER A LA TRANSFORMACIÓ

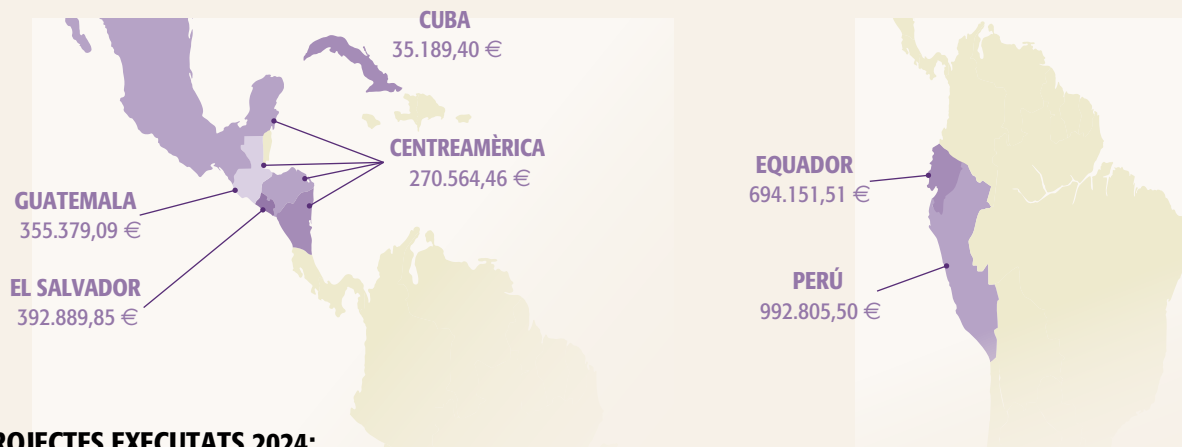
El nostre web continua sent un arxiu viu d'activitats, publicacions i campanyes, ara en procés de renovació tècnica i visual. Després de més de sis anys de recorregut, el 2024 vam iniciar un canvi integral que culminarà el 2025, per consolidar el web com a espai de referència política, educativa i d'arxiu històric d'Entrepobles. Aquest procés s'ha acompanyat amb criteris d'accessibilitat, feminisme digital i participació.

Les xarxes socials es consoliden com a eines clau per a la incidència política i l'acompanyament quotidià a lluites feministes, ecosocials i antiracistes. A través d'elles compartim notícies, alertes, convocatòries, materials i reflexions que alimenten una cultura comunicativa descentralitzada i viva.

Vam editar el llibre *Activistes per la vida* i materials pedagògics sobre ecofeminismes i justícia climàtica. Aquests continguts enforteixen els processos de formació i visibilització d'alternatives, integrant el relat de les comunitats com a fil conductor.

Vam articular campanyes amb una forta càrrega narrativa per visibilitzar resistències, generant relats que contribueixen a una cultura de transformació social. La nostra aposta comunicativa s'inspira en una mirada ètica, col·lectiva i profundament compromesa amb les lluites emancipadores. 🧩

DADES I IMPACTES DE LA NOSTRA ACCIÓ

PROJECTES EXECUTATS 2024:
COOPERACIÓ I EDUCACIÓ EMANCIPADORA A AMÈRICA LLATINA, LA MEDITERRÀNIA I L'ESTAT ESPANYOL

AMÈRICA CENTRAL	270.564,46
■ Consolidació de la Xarxa Centreamericana de Comunicació com un espai d'informació comunitària a la regió (Fase II). Fundació Luciérnaga, Xarxa Centreamericana de comunicació	27.417,72
■ Consolidació de la Xarxa Centreamericana de Comunicació com un espai d'informació comunitària a la regió (Fase III). Fundació Luciérnaga, Xarxa Centreamericana de comunicació	21.764,18
■ Protecció integral de defensors i defensors de Drets Humans en contextos de criminalització creixent a Amèrica Central. CUC i CDM, Centre de drets de la dona	221.382,56
CUBA	35.189,40
■ Dones i sostenibilitat de la vida des del moviment social popular a Cuba. GALFISA	23.517,40
■ Polítiques públiques i lideratge feminista de dones a l'Havana. GALFISA	11.672,00
EL SALVADOR	392.889,85
■ Desenvolupament productiu sostenible agroecològic en cooperatives agropecuàries del corredor sec de El Salvador, per reduir els impactes del canvi climàtic, de la COVID-19 i les bretxes de gènere. CONFRAS	55.427,97
■ Impulsar l'apoderament i l'autonomia econòmica de les dones emprenedores de dos municipis de San Salvador. MAM	1.454,42
■ Dones, joventuts i persones LGTBI+, pel dret a una vida lliure de violències i accés a mitjans de reactivació econòmica per fomentar el desenvolupament humà sostenible, en 9 municipis de la zona oriental d'El Salvador. La Colectiva.	110.829,82
■ Promocionant l'apoderament organitzatiu i econòmic de dones rurals del municipi de Suchitoto en la recerca d'un desenvolupament sostenible i equitatiu. El Salvador. CRIPDES.	36.262,38
■ Desarrollando capacidades en comunidades vulnerables, para la seguridad alimentaria, la autonomía de mujeres y la gestión ambiental. MOVIAIC	5.207,10
■ Promovent la justícia hídrica amb enfocament de gènere al sector rural de Suchitoto, Cuscatlán, a través de l'enfortiment dels sistemes autogestionats comunitaris d'aigua. CRIPDES	41.494,00
■ Promovent la resiliència de les cooperatives agropecuàries del corredor sec per enfortir la igualtat de gènere, la sobirania alimentària i la justícia ambiental. CONFRAS	106.584,93
■ Transport Escolar al Bajo Lempa. Comunitat Nova Esperança	9.443,11
■ Contribuint a la mitigació dels impactes del Canvi Climàtic i la construcció de territoris sostenibles amb participació comunitària a El Salvador. MOVIAIC	26.186,12
GUATEMALA	355.379,09
■ 86 comunitats maias q'eqchies per a la defensa dels seus béns naturals a Guatemala. MADRESELVA	22.178,32
■ Promoure l'enfortiment organitzatiu de 86 comunitats maias q'eqchies per a la defensa dels seus drets ambientals i l'ús sostenible dels béns naturals, des d'un enfocament de drets humans, gènere i interculturalitat. MADRESELVA	41.454,33
■ Consolidar el lideratge polític de les dones maias organitzades per a la incidència en defensa dels drets i la dignificació de la seva qualitat de vida, en el context de la pandèmia COVID-19. Guatemala. CONAVIGUA	174.940,96
■ Enfortir el Sistema Indígena-intercultural d'aprenentatges i estudis com un espai de formació-acció de joves, dones i homes, de les comunitats indígenes i de les organitzacions socials de Chiapas des de la pràctica de l'equitat de gènere i la sostenibilitat ambiental. Fase II. CIDECI - Unitierra	6.856,20
■ Generar condicions que contribueixin a la mitigació i prevenció de les violències contra les dones i la infància maia. Kaqlá	85.207,78
■ Contribuint a l'autonomia integral de les dones indígenes camperoles de les regions Kaibil Balam-Huehuetenango i Mateo López Calvo-Quiché. CUC	1.444,26
■ Protegint boscos i aigua: generació hidroelèctrica a Unillá Pacalá. MADRESELVA	23.297,24

PROJECTES EXECUTATS 2024 (cont.)

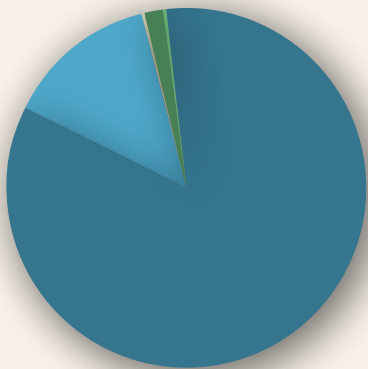
EQUADOR		694.151,51
■ Enfortint les dones defensores i els processos de resistència com a camí cap a la protecció integral. ACCIÓ ECOLÒGICA		151.661,10
■ Governança i sostenibilitat dels agroecosistemes i recursos ambientals, basada en relacions justes i equitatives, a la costa sud de l'Equador. MCCH ASSOCIACIÓ MAQUITA		3.242,80
■ Pobles indígenes de l'Equador construeixen el Sumak Kawsay des de l'apoderament de les dones indígenes i la defensa dels drets col·lectius. Equador, Amazònia. CONFENIAE, MICC, ECUARUNARI, CONAICE, OMICSE. CONAIE		112.853,90
■ Consolidant un model de desenvolupament socioeconòmic local basat en relacions justes, equitatives i ambientalment sostenibles. Guayas – Equador. MCCH		156.357,45
■ Dones, pobles indígenes i colons defensen els Drets Humans i els Drets de la Natura davant l'activitat petroliera a l'Amazònia equatoriana. UDAPT		39.131,55
■ Vives i Lliures ens volem: acompanyament feminista per afavorir l'accés a la Justícia i als drets reproductius de dones i nenes. SURKUNA		48.525,03
■ Dones defensores, pobles indígenes i afros, i societat civil organitzada per a l'exigència dels Drets Humans, Col·lectius i de la Natura. Acció Ecològica		126.392,55
■ Enfortint el teixit social i organitzatiu amb enfocament de gènere i ambiental del Sistema de participació cantonal de Cotacachi, Equador. AUCC		55.213,46
■ Pobles indígenes i camperols enforteixen la seva governança territorial, exigibilitat de drets i protecció de defensores i defensores de la Natura amb lideratge de dones i joves. UDAPT, MICC, OMICSE		710,67
■ Dones organitzades defensen els seus drets i promouen l'economia social i solidària, amb enfocament de sostenibilitat ambiental i interculturalitat a Cotacachi. AUCC		63,00
PERÚ		992.805,50
■ Dones i persones LGTBI teixint xarxes per una justícia de gènere al Perú. DEMUS		17.430,18
■ Comunitats camperoles, organitzacions i persones defensores dels Drets Humans i Ambientals promouen iniciatives i aliances per a l'exercici de drets, la protecció ambiental i la construcció d'alternatives sostenibles en territoris afectats per activitats extractives al Perú. GRUFIDES, Xarxa Muqui		188.032,11
■ Moviment feminista articulat per a la restitució i posicionament dels drets de les dones, nenes i adolescents, aportant al desenvolupament territorial del sistema de prevenció de les violències i les cures des d'un enfocament feminista, interseccional i transformador que posi la vida "digna" al centre. FARMAMUNDI, DEMUS i FLORA TRISTAN		276.705,09
■ Dones organitzades i diverses defensen els seus cossos i territoris de la violència estructural, impulsant pràctiques i polítiques per a l'exercici i exigibilitat dels seus drets a Cusco i Apurímac. Perú, a les regions del Sud Andí que conformen el Corredor Miner del Sud – Cusco i Apurímac. DHSF, APDRODEH		248.428,19
■ MAP – Mobilitza't, Articula, Participa. Organitzacions i xarxes de dones promouen la igualtat i la prevenció primària de la violència de gènere al Perú. DEMUS		3.146,49
■ Dret a defensar drets al Perú – Protecció de defensores i defensors al Perú. CNNDH		89.586,17
■ Construint moviment i ciutadania ambiental i indígena per a la defensa i exercici de drets al Perú. COOPERACCIÓ		169.477,27
EDUCACIÓ EMANCIPADORA		303.178,70
■ Defensem la sostenibilitat de la vida! Defensores dels Drets Humans promovent alternatives ecosocials davant les crisis interconnectades		7.198,30
■ Enredant resistències per la defensa dels béns comuns que posin la vida al centre		12.927,80
■ Teixim alternatives ecofeministes per a una incidència ciutadana transformadora interconnectant Sud i Nord. Caminant cap a un model arrelat als territoris, feminista, social i ambientalment sostenible (bianual)		106.521,61
■ Polítiques públiques per desprecaitzar les cadenes globals de les cures (bianual)		1.367,30
■ X Jornades Valladolid amb Palestina i contra l'Apartheid d'Israel (BDS)		2.402,90
■ Ciutadania global compromesa amb l'agenda 2030, el desenvolupament humà i mediambiental sostenible i els valors de la Unió Europea a la ciutat de Madrid mitjançant la formació i la sensibilització per a la sostenibilitat de la vida		32.794,44
■ Acció pel clima: Ciutadania global compromesa amb el desenvolupament humà i mediambiental sostenible a Menorca mitjançant la formació i la sensibilització per a la sostenibilitat de la vida		5.400,00
■ Programa Català de Protecció de Defensors i Defensores dels Drets Humans (PCPDDH) 2023–2024		16.999,93
■ Campanya de noves sòcies i socis i pla de cures i enfortiment de la vida activista a Entrepobles		4.897,96
■ Ciutats vivibles i feministes: construint una ciutat cuidadora i d'acollida		24.916,18
■ Tenint cura del planeta: joventut i ciutadania valenciana mobilitzades per la justícia ambiental i la transició ecosocial		20.126,64
■ Caminem plegades cap a les transicions ecosocials! Per un canvi de paradigma global que promogui les economies feministes i transformadores		33.680,42
■ Migracions climàtiques		181,50
■ Migracions ambientals, comunitats expulsades i resistències en comú		8.155,10
■ Temps d'acció social i política: cap a un pacte global de transició ecosocial		25.608,62

Font: document de projectes 2024

Valors en euros

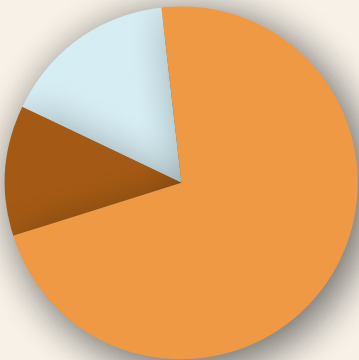
INGRESSOS I DESPESES DISTRIBUÏTS ENTRE COOPERACIÓ INTERNACIONAL, EDUCACIÓ, SENSIBILITZACIÓ I GESTIÓ INTERNA

Distribució d'ingressos

Quotes de sòcies i socis			93.558,98
Quotes de sòcies i socis	2,06%		73.094,33
Donacions	0,58%		20.464,65
Subvencions a projectes			3.047.813,70
Ingressos per subvencions a projectes	85,84%		3.047.813,70
Subvencions a estructura			407.341,79
Ingressos per subvencions a estructura	11,47%		407.341,79
Ingressos financers			1.855,71
Ingressos financers	0,05%		1.855,71
Total			3.550.570,18

Valors en euros

Distribució de despeses

Despeses a projectes de cooperació	76%	2.716.452,77
Despeses a projectes d'educació	10%	341.656,00
Despeses d'administració i funcionament	15%	528.838,88
Total		3.586.947,65

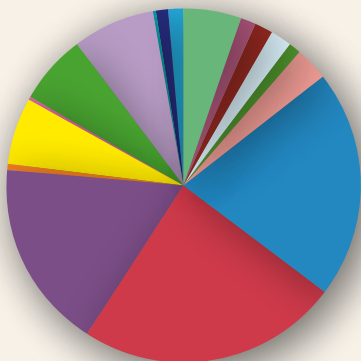
Valors en euros

Font: balanç econòmic 2024

BASE SOCIAL

1.400 persones sòcies actives al tancament d'any

Percentatge per comunitats autònomes

Andalusia	4,64%	Altres països	0,50%
Aragó	1,21%	Extremadura	0,14%
Astúries	1,29%	Galícia	5,86%
Illes Balears	2,14%	Illes Canàries	0,29%
Cantabria	1,00%	Madrid	6,43%
Castella-La Manxa	3,21%	Múrcia	7,64%
Castella-Lleó	20,36%	Navarra	0,29%
Catalunya	24,07%	La Rioja	1,07%
País Valencià	18,21%	Euskal Herria	1,64%

Font: llistat de sòcies a 31/12/2024

FINANÇAMENT A PROJECTES

Visualització per territoris i línies estratègiques

PAÍS	TÍTOL	CONTRAPART	FINANÇADOR	IMPORT
El Salvador	Contribuint a la mitigació dels impactes del canvi climàtic i a la construcció de territoris sostenibles amb participació comunitària a El Salvador	MOVIAC (Moviment de Víctimes, Afectades i Afectats pel Canvi Climàtic i les Corporacions) en col·laboració amb el Centre Salvadorenc de Tecnologia Apropiaada (CESTA)	Fons Menorquí de Cooperació	70.000,00
	Dones emprenedores lluitant pels seus drets i per la seva autonomia econòmica	Associació Moviment de Dones “Mélida Anaya Montes” (MAM)	Ajuntament de Barcelona	75.640,00
	Dones i joventuts construint aliances per a una vida lliure de violències per a les dones	Col·lectiva feminista LES DIGNES, en articulació amb la Xarxa VLV i la Xarxa Juvenacció	Ajuntament de Tarragona	35.934,04
			Ajuntament de València	60.000,00
	Transport escolar al Bajo Lempa	Comunitat Nova Esperança	Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (FCCD), Ajuntament de La Garriga	10.937,42
	Impulsant la defensa dels drets humans davant les diferents crisis socioambientals a El Salvador	Moviment de Víctimes, Afectades i Afectats pel Canvi Climàtic i les Corporacions (MOVIAC), en col·laboració amb el Centre Salvadorenc de Tecnologia Apropiaada (CESTA)	Ajuntament de Burgos	27.096,14
Chiapas	Enfortir el Sistema indígena-intercultural d’aprenentatges i estudis com a espai de formació-acció de joves, dones i homes de les comunitats indígenes i de les organitzacions socials de Chiapas des de la pràctica de l’equitat de gènere i la sostenibilitat ambiental	CIDECI - UNITIERRA	Ajuntament de Murcia	10.607,67
Perú	Enfortint xarxes feministes i LGTBQ+ per a una agenda nacional pel dret a decidir i l’autonomia sexual i reproductiva al Perú	DEMUS APRODEH	Govern Basc	582.124,77
Amèrica Central	Impuls a la comunicació comunitària a la regió centreamericana	FUNDAERIC - Equip de Reflexió, Investigació i Comunicació (Hondures)	Ajuntament Santa Coloma Gramenet (FCCD)	10.016,06
			Ajuntament Castellar del Vallès	14.856,63
			Ajuntament de Vilafranca del Penedès (FCCD)	15.099,03
	Organitzacions aliades incideixen en un exercici lliure dels drets sexuals i reproductius a l’Amèrica Central (El Salvador – Hondures – Nicaragua)	Associació Col·lectiva de Dones per al Desenvolupament Local, Xarxa contra la Violència Choluteca. En agrupació amb l’Associació de Drets Sexuals i Reproductius	Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD)	492.380,00
Guatemala	Protegint boscos i aigua: generació hidroelèctrica a Unillá Pacalá	Col·lectiu MadreSelva	Govern Balear	125.000,00
	Empoderament polític i autonomia econòmica de dones indígenes i camperoles	C.U.C.G - Consell d’Unitat Camperola de Guatemala	Ajuntament de Getxo	30.000,00
Cuba	Polítiques públiques i lideratge feminista de dones a L’Havana	GALFISA	Ajuntament de Barcelona	86.000,00

PAÍS	TÍTOL	CONTRAPART	FINANÇADOR	IMPORT
Equador	Dones de sectors populars organitzades i empoderades per a la defensa de drets per una vida digna a Quito	Fundació RurUrbana / Dones de Front	Diputació de València	60.000,00
	Sistema de participació social enfortit impulsa un model productiu sostenible amb enfocament de gènere i drets a Cotacachi (Equador)	"Assemblea d'Unitat Cantonal de Cotacachi (AUCC) / Corporació TOISAN en agrupació amb MUNDUKINE"	Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo	263.175,00
	Pobles indígenes i camperols enforteixen la seva governança territorial, exigibilitat de drets i protecció de defensors i defensores de la Natura amb lideratge de dones i joves	UDAPT MICC OMICSE	Govern Basc	485.684,96
	Dones organitzades defensen els seus drets i promouen l'economia social i solidària, amb enfocament de sostenibilitat ambiental i interculturalitat a Cotacachi	AUCC (Assemblea d'Unitat Cantonal de Cotacachi)	Agència Asturiana de Cooperació	109.633,50

Font: mapa de finançament executat 2024

Valors en euros

Projectes d'educació emancipadora

TÍTOL	FINANCIADOR	IMPORT
Caminem plegades cap a les transicions ecosocials! Per un canvi de paradigma global que promogui les economies feministes i transformadores	ACCD (Projecte) - Agrupada EeA	49.964,00
Ciutats vivibles i feministes: construint una ciutat cuidadora i d'acollida!	Ajuntament de Barcelona	40.000,00
Temps d'acció social i política: cap a un pacte global de transició ecosocial!	Ajuntament de Barcelona	40.000,00
Acció pel clima: Ciutadania global compromesa amb el desenvolupament humà i mediambiental sostenible a Menorca mitjançant la formació i la sensibilització per a la sostenibilitat de la vida	Fons Menorqui	7.000,00
Ciutadania del Sud i Nord Global teixint sabers per a la defensa dels Drets Humans i dels béns comuns	Generalitat Valenciana (agrupada Perifèries del Món)	214.890,00
Resignifiquem els Drets Humans en risc, la igualtat de gènere i el dret a un medi ambient amb epistemologies del sud vinculades a Guatemala, Hondures, Mèxic, Colòmbia, Equador, Perú i el Marroc	ACCD (agrupada ODESC)	180.660,00
Temps de coherència de polítiques des de la protecció integral feminista	Ajuntament de Barcelona (Año 1/2)	40.000,00
Teixint xarxes des d'Elx per a la defensa dels Drets Humans i de la terra	Ajuntament d'Elche	3.025,00
Migracions climàtiques	Ajuntament de Burgos.	1.645,86

Font: mapa de finançament executat 2024

Valors en euros

Consulta la Memòria completa de 2024:

Del **sud andí** a **Huelva:** la terra **cansada** **del progrés**

Des de les mines andines fins als hivernacles andalusos, les comunitats rurals denuncien els impactes de la mateixa lògica extractiva. Mentre Europa es reindustrialitza amb el nou Reglament de primeres matèries, territoris del Sud Global i del sud d'Europa europeu carreguen amb els costos socials i ecològics d'un model que segueix anomenant "transició" al seu espoli. Les veus del Congrés d'Economies Feministes de Sevilla tracen un mapa comú de resistència davant de l'extractivisme. Ana Pinto, de Jornaleras de Huelva a Lucha, ho resumeix amb cruesa:

"Nosaltres som les que respirem el verí, les que emmalaltim, les que estem al centre de la contaminació."

La seva denúncia connecta amb la de dones andines que defensen la terra del liti i del coure. Tot i que separades per oceans, comparteixen una mateixa ferida: el cos i el territori com a primer front de la crisi ecològica.

Una Huelva de platges i progrés on les dones i la terra paguen el preu de la transició verda

Lidia Ucher · Comunicació Entrepobles

Al Congrés d'Economies Feministes de Sevilla, **Ana Pinto**, de Jornaleras de Huelva en Lucha, va alertar sobre les conseqüències de l'extractivisme agroindustrial i miner a la salut, l'aigua i la dignitat de les dones rurals. Aquest article recull fragments de la seva intervenció.

El nou reglament europeu sobre primeres matèries promet una "transició verda", però la realitat demostra una altra cosa: mentre el Nord reclama minerals per a la seva reindustrialització, el Sud —i també el sud d'Europa— paga el preu.

COSSOS I TERRITORIS EN SACRIFICI

"Huelva no és només marisc i pernil: és una zona de sacrifici", va explicar Ana Pinto, mostrant un mapa on es creuen mines reactivades, abocadors de residus perillosos, el Pol Químico i els hivernacles de la fruita vermella. Va recordar que, a més, en municipis com Escacena del Campo ja hi ha onze projectes de recerca minera autoritzats per la Junta d'Andalusia que comprometen bona part del territori, especialment el llogaret de Tejada i el seu entorn natural. Diversos col·lectius ecologistes han advertit que aquests permisos podrien posar en risc el subministrament d'aigua potable del Comtat i zones protegides properes. Al seu voltant, l'aire i l'aigua estan contaminats pels fosfoguixos dels fertilitzants, i les riberes han esdevingut una cicatriu oberta de la negligència. "Ens fumiguen mentre treballem; una companya es va marejar, va protestar i la van acomiadar", afegeix, mentre recorda que el seu sindicat, Jornaleras de Huelva en Lucha, ha començat a guanyar demandes per acomiadaments injustificats vinculats a aquestes pràctiques.

EXPLOTACIÓ INVISIBLE

A la indústria de la fruita vermella, la mà d'obra es reparteix gairebé a parts iguals entre treballadores locals i migrants, arribades a milers per contractació en origen. Moltes viuen en assentaments sense aigua ni llum, sotmeses a normes abusives que prohibeixen parlar durant la jornada, amb llistes de productivitat públiques que fomenten la competència i la por. A més, Pinto insisteix que no són les contractades en origen les que pitjors condicions tenen: "La gent que viu als assentaments barraquistes, a base de cartró, palets de fusta i plàstic, sense llum ni aigua, ni són de contractació en origen ni té, la majoria, papers".

"Hi ha dies amb més de seixanta graus dins de l'hivernacle. Si vas a buscar aigua, perds temps i t'assenyalen. L'ansietat i les pastilles s'han normalitzat", denuncia Pinto, "com si la salut mental fos el preu assumit per produir maduixes barates per a Europa".

El circuit de la precarietat es completa amb delegats sindicals cooptats per les empreses, un sistema de sancions per "baixa productivitat" que no té en compte la salut ni l'edat, i el racisme institucional dels contractes en origen amb compromisos de retorn —"com a requisit principal", recalca Pinto. La cadena de valor en descarrega els costos sobre els cossos feminitzats i els barris populars.

En la seva intervenció, Ana Pinto va projectar una fotografia tan real com simbòlica: els plàstics dels hivernacles davant

del Pol Químic de Huelva, “llençant fum tota l’estona”. Va ironitzar sobre la imatge oficial de modernitat i progrés amb què es promociona la ciutat, que “ja diuen Huelvayork”, entre l’olor de refineria i l’aire carregat de pesticides. Va dir que aquesta és la veritable postal de l’extractivisme a la província: contaminació, aigua esgotada i treball precari.

ORGANITZAR LA DIGNITAT

Davant la connivència i la impunitat, Jornaleras de Huelva en Lucha va apostar per l’autoorganització. “Hem creat les nostres pròpies seccions sindicals, una amb dones dels pobles i una altra amb les contractades en origen. Des del març podem entrar als habitatges de les companyes i acompanyar-les en les seves demandes”, explica. “Ha estat el nostre principal èxit després d’una llarga lluita –afegeix–, perquè abans estava totalment prohibit entrar als habitatges, i per això el nostre lema sempre va ser “Obrim les cancel·les”. L’organització ha aconseguit victòries judicials clau i, sobretot, obrir un horitzó de drets en un territori que semblava condemnat a naturalitzar la violència laboral i ambiental”.

La seva agenda és nítida: fi de la impunitat patronal i de l’*ecocidi*; inspeccions laborals efectives; regularització de les treballadores migrants. Pinto ho formula des d’un ecofeminisme pràctic: “No volem sostenibilitat d’aparador. Volem alternatives laborals reals, treball a la muntanya, transició agroecològica, reforma agrària i renda bàsica per no haver de triar entre menjar o emmalaltir”.

CLAUS

- 52% de treballadors locals i 48% migrants a la indústria de la fruita vermella.
- Assentaments sense aigua ni llum i temperatures superiors a 50 °C en hivernacles.
- Fosfoguixos contaminants a la ria de Huelva: un llegat del Pol Químic.
- Reglament europeu de matèries primeres: reindustrialització a costa de nous territoris de sacrifici.
- Agenda de Jornaleras de Huelva en Lucha: fi de fumigacions, inspecció real, regularització i transició agroecològica.

DE LA ZONA ANDINA A HUELVA

La intervenció d’Ana Pinto vincula lluites que sovint s’expliquen per separat: la mineria que avança sobre comunitats andines a l’Equador i el Perú, i els agronegocis que es posen malaltes a les jornaleres del sud-oest peninsular. En tots dos casos, el discurs del progrés amaga els mateixos saldos: aigua contaminada, sòls exhausts, cossos esgotats. Escoltar-la és reconèixer que no hi ha transició justa sense justícia laboral i territorial. Que la sobirania alimentària i minera comença per cuidar la vida dels qui toquen la terra. 🌱

Aprofundiment de la lògica extractivista al Perú

Xerrada amb **José De Echave**, investigador i especialista en la problemàtica minera i ambiental del Perú, director de CooperAcción i **Jaime Borda**, comunicador social originari de Puno i secretari executiu de la Xarxa Muqui, que coordina més de 30 organitzacions que acompanyen comunitats afectades per la mineria al Perú.

La UE va aprovar el 2024 una llei per assegurar minerals estratègics en el marc de la transició energètica. La seva iniciativa Global Gateway busca invertir fins a 300.000 milions d'euros en infraestructures per garantir l'accés a recursos com ara coure, liti i terres rares. El Perú, segon productor mundial de coure, aporta al voltant de l'11% del total. Al Sud Andí, el "corredor miner" concentra el 40% de la producció i nombrosos conflictes socioambientals. Empreses transnacionals com MMG, Grup Mèxic, Anglo American i Glencore figuren entre les més denunciades per abusos segons el Monitor mundial de minerals en transició.

Al Perú, dècades d'extractivisme han convertit territoris de comunitats i pobles originaris en zones de sacrifici que deteriorenen greument la salut, la vida i la natura. En quina mesura i formes s'està aprofundint la lògica extractivista al país? Què ha canviat?

José De Echave: S'està vivint un nou cicle d'expansió d'activitats com la mineria i s'està aprofundint la lògica extractivista, amb els mateixos actors (la mineria a gran escala, predominantment transnacional), però també amb altres de nous (petita mineria, informal i obertament il·legal), buscant consolidar territoris com a zones de sacrifici. El sud del país, sobretot el sud andí, és un bon exemple d'aquesta lògica de territoris que s'han de sacrificar en funció de la lògica extractivista. També l'Amazònia està sent seriosament afectada per un conjunt d'activitats profundament extractivistes, predominantment il·legals (tala, narcotràfic i sobretot mineria).

Els preus de coure i de l'or (els 2 principals minerals d'exportació del Perú), han batut tots els rècords previs aquest segon semestre de l'any: a mitjans del mes d'octubre, l'or va assolir per primera vegada els US\$ 4,200 l'unça, pujant la cotització des de començament de l'any, en un 55%. El coure no es va quedar enrere i va aconseguir una cotització de 5 dòlars la lliura, amb un increment anual del 25%. La cotització de la plata també ha augmentat des de començament de l'any en gairebé un 70%, assolint el nivell més alt de les últimes quatre dècades.

El missatge del sector empresarial miner i dels defensors del model és que el Perú ha d'aprofitar aquest nou context de preus alts i destravar tota la cartera de projectes d'inversió. Per això es proposa seguir implementant paquets de desregulació: en els darrers anys el mecanisme utilitzat ha estat el dels xocs desreguladors treballats en les anomenades taules executives mineroenergètiques, entre el govern i els empresaris miners.

L'últim any s'han anunciat ni més ni menys que 385 mesures desreguladores. L'aposta és tirar endavant projectes controvertits i que han significat grans conflictes socials per la seva afectació als drets econòmics, socials, ambientals i culturals de les poblacions. És el cas del projecte de Tia María, al departament d'Arequipa, que durant 15 anys ha enfrontat la resistència de la població veïna de la Vall de Tambo.

L'altre factor gravitant és l'avenç de la mineria informal i també de la obertament il·legal. El factor preu dels minerals és clau per entendre l'expansió d'aquest tipus de mineria que, en alguns casos, està desenvolupada per les comunitats mateixes i en altres per grups que s'imposen amb molta violència. A l'Amazònia i fins i tot en algunes zones andines,

aquest tipus de mineria està sent controlada pel crim organitzat, sotmetent i desplaçant de manera forçada poblacions senceres.

Quina relació té l'extractivisme als territoris amb l'anomenada transició verda al nord global? Quines condicions mínimes s'haurien de verificar per a una transició justa, en termes socials, econòmics i ambientals?

JDE: Hi ha una relació directa entre la proposta de la transició corporativa que ve del nord global i l'aprofundiment extractivista a països com el Perú. Com assenyalava el Banc Mundial, "s'estima que es requeriran més de 3.000 milions de tones de minerals i metalls per a la implementació de l'energia eòlica, solar i geotèrmica, així com l'emmagatzematge d'energia, per aconseguir una reducció de la temperatura per sota dels 2 graus C en el futur". És clar que perquè la Xina, els Estats Units i Europa desfosilitzin les seves economies necessitaran noves i majors zones d'extracció, per tant estem parlant d'un nou moment d'expansió extractivista i d'apropiació de primeres matèries. Al Perú el discurs és: "hem d'aprofitar l'impuls que dona al coure la transició energètica [...]". "Tenim una riquesa geològica important [...]" "Ja vam tenir deu anys de preus alts i, ara, la transició energètica ens porta un nou auge de preus, etc." El discurs dels

defensors del model extractivista és extreure tot el possible en el termini més breu.

Des d'una altra riba, es qüestiona que es busqui consolidar l'actual esquema d'extracció exacerbada amb alguns ajustaments i canvis cosmètics i es planteja una proposta de governabilitat com a part d'un procés de transició i transformació social i ecològica, que té com a objectiu trencar l'esquema de depredació de béns naturals vigent que s'ha imposat en els territoris i trenquin amb el predomini d'una extracció exacerbada.

La proposta de transició alternativa apunta a transformar els actuals patrons de poder, així com les narratives i imaginaris que els sostenen. A diferents espais regionals i globals es comença a parlar de la necessitat d'un nou pacte ecosocial i intercultural per salvaguardar els drets de les actuals i les generacions futures a una vida digna, com també per posar els drets de la naturalesa al centre de la nostra societat.

El liti ha estat identificat com un recurs clau per a la transició energètica global, a causa del seu ús en bateries per a vehicles elèctrics i emmagatzematge d'energia. Al Perú hi ha troballes significatives de liti, en particular en el projecte Falchani, a Puno. Segons estimacions, aquest projecte podria

produir fins a 84 quilo tonades de carbonat de liti per any, amb una inversió propera als USD 800 milions. Quin és el progrés del projecte? Quins són els impactes ambientals i socials potencials de l'extracció de liti en aquesta regió? Hi ha un marc regulador adequat per a la seva gestió?

Jaime Borda: El projecte de liti a Puno continua en fase d'exploració, malgrat els anuncis mediàtics que asseguraven un inici d'operacions aviat. No ha avançat els permisos necessaris per passar a etapa d'explotació. L'empresa Macusani Yellowcake —filial canadenca— ha intentat reposicionar el projecte destacant la presència d'urani i cesi al mateix jaciment, en un context de caiguda dràstica del preu del liti (de 70.000 a 10.000 dòlars per tona entre el 2023 i el 2024), cosa que revela.

Els potencials impactes ambientals són d'alta sensibilitat. La proximitat a la glacera Quelccaya, la glacera tropical més gran del món, converteix qualsevol operació a tall obert en un risc directe: el material particulat en pot accelerar el retrocés i alterar-ne la composició. A això se suma la presència confirmada d'urani, que introdueix riscos de contaminació radioactiva tant a la fase d'operació com al transport del mineral, un escenari per al qual el país no compta amb prou capacitats institucionals.

A nivell social, s'han identificat superposicions de concessions sobre restes arqueològiques i àrees de valor cul-

Gran part dels conflictes vinculats a la mineria tenen relació amb el tema de l'aigua. La mineria és una activitat que disputa obertament el control de fonts d'aigua importants

tural excepcional, així com l'absència de consulta prèvia a les comunitats potencialment afectades. En lloc d'un procés ordenat de participació indígena, l'empresa ha recorregut a negociacions bilaterals i fragmentades amb llogarets, propietaris i petits nuclis poblats, per assegurar control territorial, afeblint el teixit comunitari i generant tensions locals.

Finalment, el marc regulador és absolutament insuficient. El Perú no compta amb normativa específica per a l'explotació i el benefici de minerals radioactius com l'urani. Tot i això, l'empresa sosté que el mineral es pot tractar "com un de convencional", evitant així permisos addicionals i controls especialitzats. Això exposa un buit crític a la política pública i

confirma la necessitat d'un debat nacional urgent abans de permetre qualsevol avenç del projecte.

Els projectes miners s'assenten a zones de recàrrega hídrica, ja que són intensius en l'ús d'aigua. S'estima que per unça d'or s'utilitzen 21.000 litres d'aigua.

Com impacta al Perú la mineria sobre la disponibilitat i la qualitat de l'aigua als territoris? Ens podeu explicar el cas del projecte Ariana i l'amenaça que suposa per a l'aigua de Lima?

JDE: Com documenta la Defensoria del Poble del Perú, una gran part dels conflictes vinculats a la mineria tenen relació amb el tema de l'aigua. La mineria és una activitat que disputa obertament el control de fonts d'aigua importants. A més, moltes vegades s'ubica a la part alta de les conques i genera greus problemes de contaminació.

En les darreres dècades diversos conflictes entre la mineria i les poblacions locals han tingut notorietat, tenint com a eix de preocupació l'aigua. Casos com Conga, Cerro Quilish, Rio Blanco, Tambogrande, Tia María, Santa Ana, entre diversos altres, han estat al centre de la polèmica, generant discussió sobre els impactes que genera aquesta activitat, la manca d'institucions rectoras amb presència efectiva als territoris i la necessitat que hi ha d'ajustar diverses polítiques públiques.

En general, des de la capital del Perú, Lima, aquests conflictes s'han vist llunyans. Com una cosa que passa a poblacions, principalment rurals, que es troben molt allunyades dels centres de poder polític, econòmic i mediàtic. Tot i això, és bo recordar que també hi ha una Lima vinculada a la mineria. Fa uns anys, CooperAccion va identificar un fet que estava passant desapercbut: la construcció d'un projecte miner, que porta com a nom Ariana, i

que s'ubica al mig de la principal zona productora d'aigua per a la ciutat de Lima i Callao, precisament on es troben les llacunes i tota la infraestructura hídrica (reservoris, canals, el túnel), Marcapomacotxa.

Des que prenem coneixement del projecte Ariana, busquem donar-lo a conèixer i, sobretot, mostrar els riscos greus que representa per a l'abastament d'aigua de la població de Lima i Callao (13 milions de persones). En tot aquest temps, hem generat informació rellevant, s'han difós diversos estudis realitzats i en paral·lel es van engegar estratègies de campanya, d'incidència i també es va decidir actuar al terreny legal per aturar el projecte.

L'aigua és al centre de la reflexió en el cas Ariana, ja que mostra la manca de protecció de les fonts d'aigua; el deteriorament de les conques hidrogràfiques; xocs hídrics cada cop més severos, variabilitat de les precipitacions; retrocs de les glaceres i la capacitat d'emmagatzematge; l'ús no sostenible de l'aigua subterrània (diversos aqüífers s'estan esgotant) són, entre d'altres, components que fan que un percentatge important de peruans i peruanes enfrontin de manera creixent una situació d'inseguretat hídrica.

Posar en risc una zona productora d'aigua tan important, com sens dubte passaria si la mina Ariana acaba de construir-se i comença a operar, no té sentit. Ariana és una clara evidència que és urgent enfortir la institucionalitat ambiental, fer ordenament territorial i canviar l'enfocament de la gestió de l'aigua al país, per, precisament, apostar per la sostenibilitat, l'eficiència i la resiliència que requereix qualsevol estratègia que apunti a assolir la seguretat hídrica.

Els projectes miners de Glencore a Espinar afecten greument el dret a l'aigua i la salut de les comunitats tal com reconeixen els EIA. Més de 700 persones presenten metalls pesants per sobre dels

límits, evidenciant una crisi sanitària lligada a la contaminació minera. Com es fa el monitoratge de l'aigua per prevenir la contaminació? Quines són les obligacions i mecanismes per a la remediació ambiental, atenció i reparació a les víctimes? Quines propostes i demandes sorgeixen des de la població i la societat civil?

JB: Espinar (Cusco) és un dels casos més emblemàtics i documentats a nivell nacional per la magnitud de l'afectació a la salut humana i l'aigua. Allà, la qualitat de l'aigua i els processos de monitorització s'han convertit en un punt neuràlgic per comprendre com opera el sistema de fiscalització ambiental al país i quins són els límits. Malauradament, la monitorització no compleix una funció preventiva ni d'alerta primerenca; respon més a una lògica institucional centrada en el control formal i la verificació del compliment de l'Estudi d'Impacte Ambiental (EIA), sense una mirada integral sobre la protecció del dret humà a l'aigua i la salut.

A Espinar, durant la darrera dècada, més del 75% de l'aigua consumida per les comunitats presenta presència de metalls pesants, una situació alarmant que hauria d'activar

protocols d'emergència sanitària, però fins ara no ha tingut resposta efectiva de l'Estat peruà.

Davant la insuficiència estatal, diverses organitzacions com Drets Humans Sense Fronteres, CooperAcción, l'Institut de Defensa Legal, Red Muqui, Amnistia Internacional, entre d'altres, han impulsat monitoratges ambientals independents amb participació comunitària. Aquests processos han permès visibilitzar la magnitud de la contaminació i donar suport tècnic a les denúncies, però no tenen reconeixement formal per part de l'Estat, cosa que limita la seva capacitat per generar accions vinculants. Aquesta desarticulació institucional reflecteix un problema estructural: el sistema peruà de fiscalització ambiental està orientat més a garantir la continuïtat de l'activitat extractiva que a protegir la salut i els drets de les persones.

Pel que fa a les obligacions de remediació ambiental, atenció i reparació a les víctimes, la situació és encara més crítica. Encara que hi ha avenços normatius, la seva implementació és gairebé nul·la. Les empreses mineres solen recórrer a mecanismes legals per evadir responsabilitats.

En aquest escenari, les demandes de la població d'Espinar s'han transformat amb el temps, però hi ha cinc demandes històriques i persistents: 1) Accés a l'aigua de consum humà de qualitat; 2) Sanció efectiva a l'empresa pels impactes ambientals acumulats; 3) Atenció integral a les persones afectades per metalls pesants, fins i tot fora del país si cal; 4) Reconeixement i sanejament físicolegal de les terres que

van quedar fora dels processos de negociació minera; 5) Reformulació del Conveni Marc, que no ha estat actualitzat des de l'arribada de Glencore (2013), malgrat l'avenç del projecte Coroccohuayco.

Aquestes demandes, malgrat estar documentades i recolzades per acords en diferents etapes, continuen sense complir-se fins al 2025, cosa que evidencia que els mecanismes de diàleg són insuficients per enfrontar la complexitat dels impactes de l'extractivisme en territoris com Espinar.

La resistència a projectes miners implica l'impuls de transicions i alternatives des d'una perspectiva decolonial, en termes propis del sud i des dels territoris, trencant llaços de dominació econòmica, històrica i cultural. Quines són les alternatives a l'extractivisme al Perú i quines transicions es requereixen? Quins reptes suposa transitar cap a bons viures per la sostenibilitat de la vida, pels pobles i les comunitats?

JB: Actualment, les alternatives a l'extractivisme al Perú es desenvolupen en un context de forta asimetria. Mentre l'Estat insisteix a aprofundir el model primari-exportador, sota la narrativa del creixement econòmic, els territoris construeixen pràctiques concretes que defensen la vida, sostenen la producció local i protegeixen els ecosistemes. A la Red Muqui

hem publicat recentment el llibre "Alternatives a l'Extractivisme al Perú", on s'evidencia que Ayacucho, Pasco, Cusco, Piura, Puno i altres regions sostenen iniciatives comunitàries que van des de la gestió participativa de l'aigua i la recuperació de llavors natives fins a sistemes agroecològics, vigilància ambiental i tecnologies ancestrals. Aquestes experiències revelen que les alternatives no són teòriques: ja existeixen, funcionen i se sostenen a l'articulació entre sabers ancestrals i innovacions contemporànies. El que manca és reconeixement estatal, finançament públic, reformes estructurals i voluntat política per escalar-les.

Les transicions necessàries no són només econòmiques, són polítiques, civilitzadores i culturals. Impliquen desmuntar el mite del desenvolupament basat en creixement il·limitat, consum intensiu i extracció permanent. Exigeixen avançar cap a un Estat post extractivista que col·loqui l'aigua, la vida i els territoris com a eixos rectors de la planificació nacional. Això suposa enfortir la governança comunitària de l'aigua, garantir autonomies territorials, diversificar les economies des de l'agricultura familiar i el maneig sostenible dels béns comuns, i incorporar principis com el Bon Viure i la naturalesa com a subjecte de drets. Així mateix, hem de qüestionar la transició energètica global que reproduïx la dependència extractiva del Sud, ara sota la demanda de "minerals crítics". Les transicions que necessitem han d'iniciar reconeixent que la naturalesa no és només un recurs sinó una entitat viva amb agència pròpia.

Transitar cap als *Bons Viures* implica assumir reptes profunds. El primer és enfrontar-se a la fragmentació institucional i al poder corporatiu que captura la política minera i ambiental. El segon és desmuntar la violència estructural contra defensors i defensores dels territoris, que enfronten criminalització, estigmatització i fins i tot risc de mort. El tercer és reconèixer les desigualtats internes, especialment les que afecten les dones, sostenint imprescindible la sobirania alimentària i l'organització comunitària.

El repte més gran, però, és cultural: reconstruir la relació societat-natura des de la reciprocitat, la comunalitat i l'ecodependència. Per a Red Muqui, el principal repte de la transició cap als *Bons Viures* és que la crisi global impulsi una acceleració extractiva que l'Estat peruà interpreta com a més mineria, promovent projectes com Tia María, Rio Blanco, Conga, entre d'altres, que no compten amb llicència social i són inviables tècnicament.

El Perú enfronta un període d'enorme crisi política que ha comportat el deteriorament de les institucions democràtiques i de l'Estat de Dret, tancant espais per a la cerca de justícia per a les poblacions afectades als drets humans i ambientals.

Com es reorganitzen, la societat civil i les organitzacions, davant de tanta desprotecció? Com es pot continuar acompanyant des de la solidaritat nacional i internacional?

JB: Avui, la societat civil peruana es reorganitza enmig d'una crisi política prolongada i davant d'un setge institucional que redueix l'espai cívic i limita la feina de les organitzacions socials, incloses les ONG. Davant d'aquest escenari, les comunitats afectades per l'extractivisme miner estan recuperant i enfortint les formes històriques d'organització territorial. S'han articulat xarxes de vigilants i monitors ambientals comunitaris, plataformes d'afectats per metalls pesants, col·lectius de defensa de l'aigua, campanyes a favor dels defensors de drets humans i ambientals i espais de coordinació més àmplia, com ara la Plataforma per la Democràcia. Tot i que aquests esforços enfronten l'ofensiva autoritària del Congrés i l'Executiu, encara són insuficients en termes d'articulació àmplia de la societat civil al Perú.

Hi ha diversos camins estratègics oberts. Un fonamental és aprofundir l'articulació interterritorial –local, regional i nacional– per enfortir la incidència política des dels territoris. Un altre camí és aprofitar els marcs legals i els mecanismes internacionals per denunciar violacions de drets humans i ambientals davant de tribunals i organismes multilaterals. Les experiències d'autogovern territorial com la Nació Wampis, l'autonomia Awajún o les autoritats originàries de l'altiplà mostren que el moviment social aposta cada cop més per estructures organitzatives autònomes, sostingudes a la territorialitat i al dret propi. Finalment, la construcció d'aliances àmplies amb ciutadania urbana, joventuts, feministes, acadèmia crítica i mitjans independents serà clau per transformar les lluites socioambientals en una agenda nacional de democratització i justícia ecològica.

Des de la solidaritat nacional i internacional, l'acompanyament ha de respectar l'autodeterminació dels pobles i alhora enfortir-ne la capacitat d'incidència. No es tracta només de finançament o visibilitat, sinó de construir espais de formació compartida, documentació rigorosa de violacions i articulació amb xarxes globals. La solidaritat s'ha de traduir en corresponsabilitat política, en l'enfortiment de la protecció a defensors i defensores, en el seguiment a compromisos de l'Estat peruà davant d'organismes internacionals i en el suport tècnic i jurídic que permeti a les comunitats sostenir-ne la resistència i les propostes de transformació. Només així serà possible avançar cap a un país on la defensa de l'aigua, del territori i de la vida sigui el centre d'un horitzó democràtic i sostenible.

IX Congrés d'**Economia Feminista de Sevilla**, resistències globals des de les **cures**

Olga Abad, Natalia Riera, Lucila Rivera,
Montse Benito, Marta Soler, Lidia Ucher, Dolo García

De Gaza a Abya Yala: aliances ecofeministes, rurals i urbanes davant del capitalocè i l'avenç de les ultradretes. El IX Congrés d'Economia Feminista, celebrat del 2 al 4 d'octubre del 2025 a la Universitat Pablo d'Olavide de Sevilla, va ser un espai d'anàlisi, resistència i esperança. Entrepobles va formar part del comitè local juntament amb professorat de la UPO i la Universitat de Sevilla, a més de La Transicionera i Economistes sense Fronteres. El congrés va reunir activistes, investigadores i defensores de l'economia feminista d'Amèrica Llatina i d'Europa amb un mateix propòsit: estendre ponts entre lluites locals i agendes globals.

En un context d'ascens de les ultradretes i de solidaritat urgent amb Palestina davant de la crisi a Gaza, les veus ecofeministes van ressonar amb força. La inauguració va coincidir amb una vaga estudiantil en suport al poble palestí i la cloenda amb una manifestació solidària. L'economia feminista es va afirmar com a proposta de justícia econòmica lligada a la solidaritat internacionalista.

El Congrés va ser anàlisi per a l'acció: un recordatori que les lluites feministes i de justícia social s'entrellacen amb la defensa dels drets humans i la construcció de futurs sostenibles.

EL CAMP ENS INTERPEL·LA: ECONOMIES FEMINISTES RURALS DES DE LES PERIFÈRIES

Des d'Entrepobles insistim que l'agroecologia i les economies feministes rurals ocupessin un lloc central a l'agenda del IX Congrés d'Economia Feminista, un àmbit poc explorat fins ara. Gràcies a aquest esforç col·lectiu es va aconseguir organitzar la plenària "Economies feministes rurals i agroalimentàries a les perifèries de l'Estat espanyol", moderada per Marta Soler, economista agroecològica feminista i membre d'Entrepobles.

Soler va recordar que aquest Congrés buscava trencar l'urbanocentrisme que ens esbiaixa i aprendre del camp per comprendre "com s'està conformant el conflicte capital-vida". Des d'Entrepobles, va explicar, s'ha insistit que l'agroecologia i les economies feministes rurals siguin part central del debat, "perquè aquí, als marges, s'estan gestant les transicions que necessitem".

Va defensar que mirar les perifèries rurals permet veure violències, però també alternatives que neixen de l'agroecologia, la sobirania alimentària i els vincles comunitaris. "El camp no és passat –va dir–, és el lloc on s'està assajant el futur de les economies que sostenen la vida."

Les dones rurals van fer un punt d'inflexió. Agricultores, jornaleres, sindicalistes, cooperativistes i educadores populars d'Andalusia, Extremadura, Galícia i Astúries van portar la seva saviesa a la Universitat, enderrocant murs simbòlics i urbans.

Ana Pinto Lepe va radiografiar la violència patriarcal, classista i racista a les fruites vermelles de Huelva, "aquesta violència que s'amaga als nostres plats". Amb la força de *Jornaleras de Huelva en Lucha* i del nou sindicalisme, va denunciar explotació laboral, contaminació i el retorn del

racisme. Va reclamar deixar enrere la romantització del camp i reconèixer tant les violències com les resistències.

Leticia Toledo (Serra de Cadis) va defensar que la seva feina és “cultivar relacions, no productes”. L’agroecologia feminista parteix de situar-se en la relació amb la terra i amb la comunitat: “en aquest intermedí es trenquen les jerarquies”. Va reivindicar xarxes de reciprocitat i cura, i va advertir sobre la solitud i la manca de relleu generacional al camp.

Gloria Sosa (CALA, Albuquerque) va denunciar la mirada externa que simplifica la vida rural –“estem molt cansades que se’ns analitzi des de fora”– i va recordar que Extremadura s’ha convertit en “una zona de sacrifici total” davant l’avenç de projectes extractius. Tot i així, va demanar “no victimitzar-se”: les dones rurals són protagonistes de la resistència.

CIUTATS VIVIBLES I FEMINISTES: TEIXINT ALIANCES CONTRA EL CAPITALOCÈ

Natalia Riera va obrir la sessió explicant que Entrepobles treballa des de fa anys en una xarxa d’aliances feministes entre col·lectius de l’Estat espanyol i d’AbyaYala per construir-hi ciutats i pobles vivibles. Va assenyalar que el projecte neix de “diverses aliances feministes entre diversos col·lectius tant de l’Estat espanyol com d’Amèrica Llatina... per aquesta necessitat de construir aquestes ciutats feministes i vivibles com a resposta al capitalocè”. Va recordar que aquests processos articulen tant col·lectius rurals com urbans i s’inscriuen en el conflicte entre capital i vida: busquen “posar les cures col·lectives de totes les persones a la col·lectivitat i naturalesa al centre”, reivindicant la interdependència davant d’un sistema capitalista, patriarcal i racista.

Verónica “Livi” Sánchez (Kikiricoop/La Varagaña) va descriure el desmantellament del teixit camperol a Astúries i una resposta concreta: torn col·lectiu de cures per a les criatures, remunerat al mateix nivell que altres tasques. Va reivindicar salaris dignes i va criticar l’èpica de l’heroïna rural.

Isabel Vilalba Seivane (*Sindicato Labrego Galego*) va connectar la finca amb el carrer: “estan espoliant l’únic espai de vida que tenim, el planeta”. Va defensar el dret universal a una alimentació saludable i va criticar l’agroecologia elitista “que només en poden pagar uns quants”. Va recordar la conquesta de la titularitat compartida i la necessitat de paritat als espais de representació.

Balanç. Les perifèries rurals comparteixen patró: explotació, extractivisme i burocràcies hostils. Des dels pobles es teixeixen resistències ecofeministes –sindicals, cooperatives, educatives i comunitàries– que sostenen la vida amb dignitat.

Riera va subratllar que aquestes aliances es fonamenten en l’economia feminista, a la qual va qualificar de “base imprescindible per transitar [...] les transicions ecosocials justes i feministes”. En la seva intervenció, va proposar repensar les ciutats des de la diversitat, les cures i el territori, denunciant els impactes de l’extractivisme i les cadenes globals de cures que precaritzen la vida de les dones i de les persones migrants.

Va advocar per un urbanisme feminista que “posi la vida al centre amb la planificació urbana” i va combinar aquesta proposta amb una crida a l’horizontalitat, la interseccionalitat i l’escolta mútua entre els diferents feminismes. Va parlar de construir “horitzonts que ens porten a la transformació ecosocial feminista [...] crear aquesta comunitat de comunitats, de teixir xarxes, cures i resistències” i de reconèixer les defensores de la vida com a activistes que protegeixen la sobirania alimentària i els territoris.

Va tancar convidant a consultar les publicacions d'Entrepobles sobre ciutats vivibles i agraïnt a les que teixeixen ponts entre Abya Yala i Europa.

FEMINISME INDÍGENA I DEFENSA DEL TERRITORI (CHIAPAS)

La segona intervenció va situar Chiapas (Mèxic) com a exemple de resistència davant de l'extractivisme. Es va recordar que l'EZLN va ser pioner a polititzar el feminisme dins dels moviments indígenes i que la seva lluita se sosté al biocentrisme: "cap vida val més que una altra". Les dones zapatistes, va dir la ponent, "ens vam acordar entre nosaltres per defensar territori i llavors". Es van denunciar projectes extractius i turístics que colonitzen terres, i es va nomenar el cos com a primer territori de defensa.

APRENTENT DE LES ECONOMIES FEMINISTES D'ABYA YALA

Un dels trets més potents d'aquest IX Congrés d'Economia Feminista ha estat la força que arriba des dels "suds". Entrepobles hi va concentrar bona part del seu treball, contribuint que l'eix d'Ecofeminismes, agroecologia, sobirania alimentària i ruralitats mostrés amb claredat les propostes polítiques que neixen dels territoris. La sessió de dijous al matí va ser un exemple d'aquest aprenentatge mutu. Les aliances internacionals amb Abya Yala van ocupar un lloc central, comproment-nos a agermanar els congressos i trobades d'ambdós costats de l'Atlàntic. Més que un gest simbòlic, és un procés viu de diàleg, intercanvi d'experiències i articulació de lluites en xarxa.

Daniela Osorio Cabrera va recordar que a Abya Yala les Trobades d'Economia Feminista –no "congressos"– sor-

geixen des dels moviments socials i es construeixen a poc a poc, amb temps assemblearis. És una manera conscient de trencar l'academicisme i obrir l'espai a les persones que sostenen les lluites des de baix. "Ens organitzem per atendre necessitats, per organitzar la vida", va dir. De la seva intervenció va quedar ressonant la necessitat de desmercantilitzar les trobades: apostar per allotjaments solidaris, economies locals i xarxes de suport mutu que sostinguin les cures col·lectives. "Necessitem trobar-nos per reencantar-nos", va resumir.

També va insistir a recuperar les memòries i genealogies oblidades: les ancestrals, les indígenes, les afrodescendents, les trans. Va recordar que les violències del narco als territoris continuen omplint presons de dones pobres, i que davant d'aquesta guerra contra la vida, l'economia feminista es construeix com a refugi i com a resposta.

Melisa Planchesteiner va parlar de partir de l'experiència viscuda, de desbordar l'acadèmia i de teixir aliances incòmodes i insòlites que facin avançar el pensament i l'acció. Va subratllar la rellevància del que és artístic com a eina de transformació política i emocional, capaç de desbloquejar on de vegades la paraula no arriba.

Els moments en què vam cantar i ballar –el cant en gallec, la relatoria cantada– van ser també espais de pensament col·lectiu: maneres de teixir xarxa, d'emocionar-nos i *reen-cantar-nos*.

L'art no és adorn: és una manera de coneixement, una manera de sostenir la vida en comú quan les paraules ja no són suficients.

Amaia Pérez Orozco va recollir els aprenentatges d'Abya Yala al voltant de la tríada cos-temps-territori. Va explicar que ens conviden a un desbordament de l'economia i també de

l'economia feminista, cap a una mirada arrelada i internacionalista alhora. "Som subjectes híbrids –va dir–, no només el que som sinó també el que volem ser. En això que volem ser, els vincles amb Abya Yala són fonamentals." **Mariana Da Silva**, des d'Argentina, va deixar una pregunta que va travessar tota la sala: com militar en la impotència? Un repte que avui acompanya molts moviments quan el cansament i la desesperança es fan presents.

Per tancar, **Daniela Osorio** va insistir en la sostenibilitat de la vida davant de la guerra contra la vida. Va cridar a seguir alimentant el diàleg Sud-Nord, desmuntant la colonització, però també desarmant la dualitat i reconeixent els "suds del nord".

RESISTIR L'ODI: FEMINISMES INTERNACIONALS DAVANT DE LES ULTRADRETES

El plenari "Com enfrontar l'avenç de les ultradretes" va reunir veus d'Amèrica Llatina i de l'Estat espanyol per teixir estratègies globals. La moderadora, **Margarita Vega Rapún**, va proposar de mirar més enllà d'Europa i recollir experiències del Sud Global.

La gazatí **Suha Alnajjar**, presidenta de la Comunitat Palestina a Sevilla, va contextualitzar la violència estructural que pateixen les dones i les nenes de Gaza i el paper de les dones palestines en la preservació de cultura i identitat. Va recordar: "al llarg de la història, les dones palestines han estat fortes, valentes, poderoses, guerreres i lluitadores". Va denunciar la impunitat de l'ocupació i va reclamar la complicitat dels moviments feministes per trencar-la.

Miriam Nobre, agroecòloga feminista i coordinadora de *SOF–Sempreviva Organização Feminista* (Brasil), va vincular ultradreta i neoliberalisme i va defensar que l'economia feminista i l'agroecologia aporten altres temporalitats per produir aliments i vida. "També des dels temps construïm resistències [...] podem intentar funcionar a partir de les altres temporalitats", va dir, convidant a repensar temps i espai des de comunitats camperoles i indígenes. Va afegir la necessitat de no negociar drets amb sectors "menys extrems" de la dreta i de sostenir la radicalitat com a límit ètic.

Flora Partenio, professora-investigadora (EIDAES/UNSAM, AAIHMEG i xarxa DAWN) argentina, va analitzar les aliances transnacionals de la ultradreta –incloent sectors evangèlics i ultracatòlics– i el seu domini de xarxes socials. Va proposar de combinar acció comunitària, lluita legal i disputa mediàtica per desactivar l'odi.

Pastora Filigrana, advocada laboralista, sindicalista andalusa i dona gitana, va intervenir amb una de les exposicions més crítiques i lúcides de la cloenda. Va parlar sense embuts de l'enllaç entre neoliberalisme i ultradreta: "L'ascens principal de les dretes cada cop més ultra es deu a una gran connivència amb el neoliberalisme econòmic."

Va denunciar que el projecte neoliberal necessita cossos disponibles, barats i disciplinats, i que per això les polítiques antifeministes no són un accident sinó una estratègia: "Quan prohibeixen l'avortament o retallen drets reproductius, el que busquen és aconseguir cossos de dones encara més barats per a l'exploació".

Va explicar com lleis d'estrangeria, criminalització de la pobresa i discursos de l'odi se sostenen sobre la mateixa base: produir por i obediència: "El racisme, les polítiques migratòries, la persecució del poble gitano o de les persones migrants serveixen per mantenir la jerarquia social que necessita el capital".

Va aportar respostes comunitàries i micropolítiques. Va relatar la festa de benvinguda a La Macarena (Sevilla): "Una festa de benvinguda en un parc públic, amb actuacions musicals i amb persones migrants explicant les seves vides. Quan se les escolta directament, aquesta sensació d'inseguretat que el discurs de l'odi sembla, desapareix."

Va defensar que la micropolítica quotidiana –acompanyar, cuidar, organitzar xarxes veïnals, denunciar col·lecti-

La trobada va concloure amb un compromís col·lectiu: tornar-nos a trobar a l'Uruguai 2027 i Lleó 2028, mantenint encesa aquesta xarxa d'afectes, pensament i acció feminista transatlàntica

vament delictes d'odi– sosté els avenços: "La micropolítica és esgotadora, però és la que sosté els avenços. No hi ha resistència sense cura."

I va tancar amb una idea que travessa el Congrés: "L'economia feminista no es pot limitar a teoritzar sobre la cura: ha de practicar-ho, ha de fer-ho real a les nostres vides, als barris, a les organitzacions." Conclusió del plenari. Articular resistències locals i internacionals que posin la vida i les cures al centre; estendre ponts entre lluites feministes, antiracistes i anticolonials; combinar carrer, tribunals, comunicació i acadèmia.

La trobada va concloure amb un compromís col·lectiu: tornar-nos a trobar a l'Uruguai 2027 i Lleó 2028, mantenint encesa aquesta xarxa d'afectes, pensament i acció feminista transatlàntica. 🌐

Dones i conflictes ecoterritorials:

Impactes, estratègies i resistències

de Rocío Silva Santisteban

Entrepobles ha promogut l'edició ampliada i revisada del llibre *Dones i conflictes ecoterritorials: Impactes, estratègies i resistències*, de Rocío Silva Santisteban. Aquesta nova edició d'un text tan potent i necessari aprofundeix en la relació del capitalisme extractivista per espoli, el colonialisme, el patriarcat i els seus impactes sobre els cossos de les dones i els seus territoris, tots dos espais en disputa i subjectes en resistència.

El llibre ha estat realitzat en un esforç conjunt amb les nostres aliades peruanes, Drets Humans Sense Fronteres, APRODEH, Demus, i amb el suport financer del Govern Basc i de la Generalitat Valenciana. Us presentem l'apassionat i lúcid pròleg realitzat per **Rita Segato**.

Aquesta enlluernadora obra de Rocío Silva Santisteban em porta de la mà per camins que busco des de fa molt de temps. Els seus més de quinze anys acompanyant dones camperoles i indígenes quítxues, yaneshas i caxes, i les seves veus inscrites en aquest llibre fan possible que pugui trobar-me amb les seves lluites, estratègies, deliberacions i decisions, i em permet pensar en conversa amb elles.

Quan vaig rebre el convit per escriure aquest pròleg, l'autora em va anticipar que tres conceptualitzacions meves eren presents a la seva obra, és a dir, van ser útils per a la seva anàlisi. Aquests conceptes havien estat almenys cinc, que esmento a seguir.

1. L'ordre patriarcal com a ordre plenament polític, fundacional i permanent indispensable per comprendre la violència, el poder i la desigualtat.

2. L'enllaç i l'afinitat existent entre cos femení i territori, de manera que la violència i dominació executada sobre el territori trobava la seva escola i el seu habitat en la violència i dominació exercida sobre el cos de les dones –dada comprovable en rellevar l'evidència dels locals de prostitució i rutes de tràfic de dones a les zones mineres i de construcció de hidroelèctriques de tot el nostre continent.

3. La "pedagogia de la crueltat" com aquelles pràctiques que, a partir de la conquesta i fins avui, van modificant el nostre llinar de tolerància cap al sofriment imposat per la dominació i modelen la nostra visió de món transformant la vida en cosa –la vida, allò viu i transitori no és apropiable, les coses sí que ho són: cossos, paisatges, boscos–.

4. Les contrapedagogies de la crueltat que resulten de la percepció, molt especialment per part de les dones, de l'efecte de la cosificació de la vida i de les seves estratègies per resistir-la.

L'autora proposa que justament de l'experiència de l'enllaç cos femení-territori pot emanar una contra-pedagogia resistent a l'extractivisme.

5. I, finalment, la identificació per part de Rocío Silva Santisteban, de la distintiva insubordinació per part de les dones, el moviment de defensa dels territoris del qual va interpretar a partir del que he descrit com una "ètica de la desobediència" en oposició a una ètica de la conformitat, més pròpia dels homes. Les dones es distancien de l'activisme masculí, més propens a acatar les propostes de negociació dels usurpadors basades sempre en la monetarització dels acords.

Dit això, i després de reconèixer en el text de l'obra cinc propostes oriündes de la meua reflexió teòrica, ara "reciprocari" en aquest prefaci, com és propi de les pràctiques femenines a les esquitxes de comunalitat que encara subsisteixen a les nostres cuines i oficines.

Ho faré, en sentit invers, localitzant a l'etnografia de l'activisme que aquesta obra ens brinda dades que contribueixen a la confirmació i ampliació de conceptes que encara em trobo elaborant. Procediré amb prou feines presentant-se com una pauta per a la reflexió futura.

En primer lloc, a partir de la lectura, emergeix la imatge clara que l'estructura del món no és només la d'una colonialitat permanent.

Que s'hi pot afegir la idea que l'estructura del món és la d'una conquestualitat permanent. Per què? Perquè els seus espais d'existència, cura i treball productiu són percebuts clarament com a apropiables. El sentit comú de la societat normalitza la possibilitat de l'expropiació i l'expulsió de les dones dels seus territoris-cos. Aquesta percepció és el que sorgeix quan traïem el cap a les vides de les protagonistes d'aquesta obra, així com també les seves sofisticades i idiosincràtiques estratègies demostren que les seves consciències

identifiquen el perill d'una conquesta imminent i actual dels seus nínxols existencials, i saben respondre.

Sempre he dit que la dona és “la subjecta de l'arrelament”. L'obra de Rocío Silva Santisteban ho demostra. L'experiència de l'arrelament i la defensa emergeix com una pulsio femenina en la lectura d'aquesta obra. L'autora ens diu: “Una vegada més es repeteix aquesta ontologia diferenciada femení/masculí al voltant del tema del territori: per als barons tradicionals la lluita és guanyar aquest tros de terra i posseir-la; per a les dones és sentir-la, cuidar-la, protegir-la i viure-la. No és només una victòria, es tracta de la vida mateixa. No és una confrontació per mantenir una possessió, és una persistència en la vida”

L'experiència de l'arrelament implica la concepció d'un nínxol territorial com a no homologable, com a desproveït d'equivalent. No hi ha per tant convertibilitat. Perquè la monetarització, acceptada per l'activisme masculí com a compensació, sigui possible, ha de poder comptar amb la referència d'una grilla monetària universal que permeti mesurar equivalències. Però l'arrelament, és a dir, l'aferament a un paisatge com a còdex en el qual s'ha inscrit una memòria i una història particular de famílies i d'un poble, impedeix la possibilitat de mesurar equivalències i, per tant, impedeix la convertibilitat i la monetarització. La concepció femenina del territori s'organitza així, es recolza en l'experiència de l'arrelament definit a partir d'un nínxol existencial que es resisteix a ser commensurat. Aquesta

és l'experiència femenina del territori habitat, tal com es manifesta en els testimonis de les dones que protagonitzen aquesta obra.

Trobem, per tant, en aquestes pàgines, exemples valuosos del que he definit com una “politicitat d'encuny femení”, amb les seves característiques pròpies. Per proposar-ho, parteixo de la idea que masculí i femení són dos cursos històrics, encara que no cossos, ja que la transivitut de gènere no va ser motiu de condemna al món precolonial: no pesava la determinació biològica de la manera com la conquesta i la lògica cartesiana van passar a imposar-la. La politicitat masculina exercida “casa a fora” va tenir la seva història que va conduir a la gestió d'Estat. La politicitat femenina és la que va transitar per la gestió domèstica, que durant molt de temps i fins al present a la vida comunal no ha estat ni íntima ni privada, sinó una altra forma d'administració de la vida amb intens impacte en el destí col·lectiu. Fins ara, la vida en comunitat conté aquesta dualitat, aquestes dues plenes políticitats i ontologies, aquestes dues modalitats de transitar per la història. És per això que, a l'obra que presentem aquí, es pot identificar clarament com l'activisme de les dones és divers, és un altre, és diferent en relació a l'activisme dels homes.

Això em fa afirmar que la investigació de Rocío Silva Santisteban aporta elements importantíssims que ens permeten continuar elaborant la diferència entre la politicitat pròpia de la història dels homes i la politicitat pròpia de la història de les dones. 🧠

Escola Acció Entrepobles: Col·lectivitzant esperances

Rozina Bertran, Natalia Riera y Nuria Pascual
Educació Transformadora Entrepobles

Il·lustracions: Emma Gascó

Amb la convicció que l'aprenentatge col·lectiu és una eina de transformació social, des d'Entrepobles impulsem la primera edició de l'Escola Acció Entrepobles, un espai de formació i reflexió. Aquesta iniciativa sorgeix de la necessitat de generar un espai per pensar juntes i també de traçar estratègies per sostenir la vida en temps de crisis múltiples.

En aquesta primera edició, volem posar el focus precisament a l'esperança: no com una actitud passiva, sinó com una eina de resistència i transformació. L'esperança entesa com a acte polític i vital que ens impulsa a imaginar altres mons possibles i a organitzar-nos per fer-los realitat.

Ens preguntem: Quines alternatives podem construir davant de les múltiples crisis que ens travessen? Necessitem activar mecanismes de transgressió, canviar l'ordre d'un sistema desigual i patriarcal i apostar per l'organització col·lectiva, no només per denunciar les injustícies, sinó també per establir lligams de cura, acompanyament i sosteniment mutu.

Construir esperança quan ens sentim vulnerables és un profund exercici de resistència. És mantenir el compromís personal i la dignitat per defensar la vida i la societat que volem. És enfortir la solidaritat i la resiliència a les comunitats, tant als nostres territoris com a l'exili i la diàspora. I també és tenir cura de la fortalesa cultural i espiritual, perquè els rituals, els símbols i les pràctiques compartides són maneres de continuar resistint.

Tot i que aquesta és la primera edició, la intenció és consolidar un procés continuïsta on s'articulin experiències, sabers i lluites que busquen construir alternatives feministes,

decolonials i sostenibles davant de les múltiples crisis que travessen els nostres territoris i cossos. Volem que sigui un espai d'aprenentatge compartit i sostingut en el temps, que es renovi a cada edició i que contribueixi a enfortir la incidència dels moviments socials i comunitaris.

La proposta d'aquesta primera edició s'estructura al voltant de tres eixos temàtics que es complementen i s'enriqueixen mútuament, i que actuen com a palanca per col·lectivitzar sabers i esperances per a l'acció: internacionalisme feminista, sobirania i drets i justícia social.

INTERNACIONALISME FEMINISTA

El primer mòdul aborda la dimensió internacionalista del feminisme com a moviment que, al llarg de la història, ha sabut teixir xarxes de solidaritat i acció comunitària entre les dones i les dissidències de tot el món. Aquest mòdul ens convida a reflexionar sobre les interconnexions entre les lluites locals i globals, sobre les múltiples formes d'opressió que afecta les dones, i les dissidències així com les aliances que es construeixen per enfrontar-les. El moviment feminista ha estat i estarà sempre al capdavant de la lluita pels drets humans. En aquest sentit, ens recorda que els feminismes sempre han estat, en essència, un moviment global.

Comptarem amb les aportacions de Miriam Nobre (Brasil) i Yayo Herrero (Estat Espanyol), que des de les seves experiències des de l'ecofeminisme, el pensament crític i la pràctica internacionalista, aporten una mirada àmplia sobre com els feminismes del Sud global i del Nord poden dialogar i construir respostes conjuntes. La dimensió internacionalista ens recorda que "si ens en toquen una, ens en toquen totes", i que només una articulació global des de les cures, la solidaritat i la justícia podrà fer front a la crisi civilitzatòria que vivim.

Amb elles, reflexionarem sobre la necessitat d'una transformació profunda que posi al centre les cures, la sostenibilitat de la vida i la justícia social.

SOBIRANIES

El segon eix, centrat en les sobirania, proposa una anàlisi crítica del model de desenvolupament i dels extractivismes com a continuïtat del colonialisme. Aprofundirem en el concepte de sobirania, en plural, com una reivindicació del dret dels pobles i les comunitats a decidir sobre els seus cossos, territoris i recursos. La violència intrínseca del sistema capitalista i patriarcal, que mercantilitza els territoris i els cossos per sostenir l'acumulació sense límits, és una lluita històrica que fan des dels feminismes territorials, indígenes i camperols.

En aquest mòdul comptarem amb les intervencions d'Alejandra Santillana (Equador) i Àlex Guillamón (Catalunya), que compartiran les seves experiències al voltant de les resistències davant de l'extractivisme, l'economia solidària i les propostes de

transició ecosocial. Repensarem el "desenvolupament" des del "bon viure" i d'avançar cap a formes de sobirania alimentària, energètica i comunitària que garanteixin l'equitat i la sostenibilitat.

A través de les seves reflexions es planteja una pregunta essencial: què vol dir parlar avui de sobirania en un món travessat per la despulla, l'especulació i la crisi climàtica?

DRETS I JUSTÍCIA SOCIAL

El tercer eix se centra en els drets i la justícia social per tal d'explorar com podem imaginar i construir societats més justes i inclusives en un context de crisis múltiples. Des de Xile, a través de la veu de Paz Aedo, abordarem sobre l'esperança com a força transformadora i sobre la necessitat de repensar les estratègies de resistència des del que és col·lectiu, emocional i ètic.

Aquest mòdul convida a mirar la justícia més enllà del marc jurídic, entesa també com una pràctica quotidiana que promou la

Aquest format permet que activistes, investigadores, defensores de drets humans i persones vinculades als moviments socials comparteixin experiències, generant un aprenentatge bidireccional i enriquidor

igualtat, la dignitat i el respecte a la diversitat. La proposta s'orienta a identificar noves formes de compromís social i polític que enforteixin el teixit comunitari i la capacitat d'acció dels moviments.

UN ESPAI D'APRENTATGE COL·LECTIU

L'Escola Acció Entrepobles vol ser un espai de trobada i diàleg entre persones i organitzacions que treballen per la transformació social. La metodologia combina sessions formatives, materials audiovisuals i espais de debat oberts, per tal d'afavorir la participació activa i l'intercanvi de sabers entre diferents territoris i realitats.

Aquest format permet que activistes, investigadores, defensores de drets humans i persones vinculades als moviments socials comparteixin experiències, generant un aprenentatge bidireccional i enriquidor. La diversitat de veus i trajectòries és un dels valors principals de l'Escola, que aspira a ser un lloc on s'escoltin i reconguin tant els sabers acadèmics com els sabers populars.

L'Escola Acció té un recorregut històric a la nostra organització que ha estat antecedita per processos de formació emancipadora en format escola d'estiu el 2016 i el 2017, i sorgeix de la necessitat contínua d'articular espais oberts per compartir experiències de lluites des de baix, crear alternatives col·lectives, des de la defensa de la terra, els drets polítics i socials a les diverses parts del món. Amb l'objectiu de formar estratègies i eines per liderar processos de transformació social. Ara reprenem aquest camí i iniciem un procés que esperem que tingui continuïtat en el temps i contribueixi a generar espais de desconstrucció i esperances. 🌱

ENS POTS TROBAR A

ANDALUSIA

■ C/ José Mª Moreno Galván, 18, Bl.K - 2° B
41003 Sevilla · T. 616 564 551
✉ dologs60@gmail.com

ASTÚRIES

✉ ep.asturies@entrepueblos.org

CASTELLA-LA MANXA

✉ ep.castillalamancha@entrepueblos.org

CASTELLA I LLEÓ

✉ ep.valladolid@entrepueblos.org
✉ ep.burgos@entrepueblos.org
✉ ep.cyl@entrepueblos.org
📘 entrepoblosencastillayleon

CATALUNYA

■ C/ August 21, entl. 1a · 43003 Tarragona
■ C/ Raiers 13 · 25500 La Poble de Segur
(Lleida)
■ Carrer d'en Blanco, 73, piso 1
08028 Barcelona
✉ penedes@entrepueblos.org
🌐 entrepoblespenedes.wordpress.com
✉ @EntrePobles_Tgn
📘 EntrePobles-Camp-de-Tarragona

COMUNITAT DE MADRID

✉ ep.madrid@entrepueblos.org
📘 EntrepueblosMadrid

EUSKAL HERRIA

✉ herriarte@herriarte.org

NAVARRA

✉ 77urbina@gmail.com

ILLES BALEARS

■ C/ Carme, 6 · 07701 Maó (Menorca)
✉ mallorca@entrepueblos.org

PAÍS VALENCIÀ

■ C/ Juan de Mena 18 · 46008 Valencia
✉ paisvalencia@entrepueblos.org
✉ alacant@entrepueblos.org
📘 EntrepoblesPaisValencia

REGIÓ DE MURCIA

✉ ep.murcia@entrepueblos.org

APORTACIONS ECONÒMIQUES

IBAN (ES05) Triodos Bank (1491) Oficina (0001) Núm. c.c. (21-3000079938) • Avinguda Diagonal, 418, 08037 Barcelona

Entrepobles - BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sol·licitud d'ingrés com a soci/sòcia

Nom i cognoms

NIF *

Data de naixement

Adreça

C.P. Població

Telèfon Professió

Adreça electrònica

Quota anual 77 e e

Si tens dificultats econòmiques posa't en contacte
per flexibilitzar la teva aportació.

Entrepobles recomana fixar-la en el 0,7% del salari.

Ordre de pagament per a l'entitat bancària

Banc / Caixa

NÚMERO DE COMPTE - IBAN											
IBAN	ENTITAT	SUCURSAL	D.C.	NÚM. CUENTA							

Sol·licito que fins nou avis, carreguin al meu compte o llibreta els rebuts que
periòdicament els presentarà a nom meu **Entrepobles**

Nom i cognoms

Adreça

C.P. Població

Firma

*NIF imprescindible per a desgravament en l'IRPF.

Avis legal: De conformitat amb el Reglament (UE) 2016/679 del Parlament Europeu i del Consell de 27 d'abril de 2016 ("RGPD"), l'associació Entrepobles/Entrepobles/Entrepobos/Herriarte es fa responsable i garanteix la confidencialitat i seguretat en el tractament de les dades de caràcter personal, que s'utilitzaran únicament per poder formalitzar la inscripció i rebre la informació com a soci/a, i no se cediran a tercers en cap cas. Es pot exercir el dret d'accés, rectificació, supressió, portabilitat, limitació i/o oposició al tractament, mitjançant la nostra adreça postal (Carrer d'en Blanco, 73, 1r pis · 08028 Barcelona).